

ประวัติการต่อสู้และวิวัฒนาการขององค์การลูกจ้าง กรรมกรในประเทศไทย

วิวัฒนาการขององค์การลูกจ้าง กรรมกรในประเทศไทยนั้นพอแบ่งเป็นช่วงๆ ดังนี้

1. สมัยสมบูรณาญาสิทธิราช

ประเทศไทยสมัยนั้นอาศัยแรงงานทาสเป็นหลักในการเศรษฐกิจ การเกษตรของประเทศไทยมาแต่โบราณ ดังจะเห็นได้จากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงให้มีการสำรวจจำนวนทาสในประเทศขึ้น ปรากฏว่ามีทาสอยู่ถึงประมาณหนึ่งล้านสามหมื่นของพลเมืองทั้งหมด และหากนับคนไทยแท้ไม่นับคนจีนในเมืองไทยแล้ว จำนวนทาสจะสูงกว่าหนึ่งล้านสามหมื่นเป็นอันมาก¹ การรวมกลุ่มของคนงานถึงขั้นนัดหยุดงานมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์คือ บรรดาท้าวไพร่และท้าวทาสได้นัดหมายกันหลบหนีเจ้าเงิน นายเงินเป็นการใหญ่ ไปหลบซ่อนตามป่าเขา เพื่อจะได้ไม่ต้องทำงานให้พวกเจ้านาย ความพร้อมเพรียงกันของพวกข้าทาสในครั้งนี้ทำให้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เรียกข้าที่หนี เจ้าบ่าวที่หนีนายนั้นกลับมาเสียโดยดีจะภาคทัณฑ์ยกโทษให้และให้ลดอัตราค่าจ้างเป็นทาสลงให้อีกด้วย การลดหย่อนระเบียบการเกณฑ์พลเมืองมารับราชการและการให้ผู้คนเป็นทาสก็เริ่มลดน้อยลงโดยลำดับตั้งแต่สมัยนั้น กลับมาเสียโดยดีจะภาคทัณฑ์ให้และให้ลดอัตราค่าจ้างเป็นทาสลงให้อีกด้วย การลดหย่อนระเบียบการเกณฑ์พลเมืองมารับราชการและการให้ผู้คนเป็นทาสก็เริ่มลดน้อยลงโดยลำดับตั้งแต่สมัยนั้น เป็นต้นมา² นอกจากแรงงานทาสแล้วก็มีการจ้างแรงงานชาวต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2401 ซึ่งเป็นปีที่ชาวอเมริกาได้เริ่มตั้งโรงสีไฟขึ้นไปกรุงเทพฯ เป็นปีแรก มีการจ้างแรงงานกรรมกรที่ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนเกือบทั้งหมดมีจำนวนถึง 300 คน และเนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมซึ่งมีการผลิตข้าวเป็นอาทิหลัก กิจการโรงสีจึงเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วปรากฏ

¹ กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย, บทความเกี่ยวกับการแรงงานและองค์การกรรมกรระหว่างประเทศ, (พระนคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การซื้อและการขาย (แห่งประเทศไทย) จำกัด, 2512), หน้า 7.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

ว่าในระยะเวลาเพียงอีก 32 ปีต่อมา จำนวนโรงสีเฉพาะในกรุงเทพฯ ได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 23 โรง และมีจำนวนกรรมกรรวมกันถึงพันกว่าคน นอกจากเป็นกรรมกรโรงสีแล้ว พวกชาวจีนอพยพยังได้แยกกันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากคล่องตัวไปทั่วทั้งประเทศ เช่น ในกรุงเทพฯ ได้แก่พวกกรรมกรโรงสี กรรมกรโรงเลื่อย กรรมกรรถลาก กรรมกรก่อสร้าง ชุคคลอง ทาถนน กุ๊ลิแบกหาม ฯลฯ และการใช้แรงงานหนักที่ทั่วไป สำหรับในต่างจังหวัดส่วนใหญ่ ก็ได้แก่ พวกกรรมกรป่าไม้ กรรมกรสวนอ้อย กรรมกรสวนยาง และกุ๊ลิแบกหามต่าง ๆ ^๓

ชาวจีน เป็น พวกที่รวมกันเป็นกลุ่มขึ้นก่อนในรูปของ "สมาคมลับ ยี่งี้" เรื่องราวของสมาคมลับนี้ น่าสนใจมากและมีอิทธิพลต่อวงการแรงงานไทยอยู่มาก จึงสมควรกล่าวถึงดังนี้

สมาคมลับ (Secret Societies) เป็นสถาบันทางวัฒนธรรมอันหนึ่งที่มีอิทธิพลค่อนข้างมากต่อชาวจีนมาเป็นเวลาช้านาน สมาคมประเภทนี้เริ่มก่อตั้งขึ้นตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 17 ในระยะแรก "สมาคมลับ" มีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านราชวงศ์ต่างชาติที่เข้ามาปกครองประเทศจีน ต่อมาภายหลังยังได้มีบทบาทในการต่อต้าน "จักรวรรดินิยม" ที่รุกรานประเทศจีนด้วย

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ได้นำเอา "สมาคมลับ" เข้ามาด้วย นอกเหนือจาก "สมาคมอาชีพ" (Guild Societies) ซึ่งเป็นองค์กรอีกประเภทหนึ่งที่ชาวจีนได้นำเข้ามา ^๔ ในระยะเวลาเดียวกับรูปแบบการจัดองค์กรของสมาคมทั้งสองประเภทนี้ได้มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของขบวนการแรงงานไทยโดยตรง ^๕

^๓ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, "ระบบแรงงานไทยในอดีต : จากสมัยต้นรัตนโกสินทร์ถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2," หิฮิต จงสถิตย์วัฒนา (บรรณาธิการ), ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เทศ, 2517) หน้า 9.

^๔ Bevars D. Marbry; The Development of Labor Institutions in Thailand, (New York : Cornell University, 1979) p. 37. Data Paper : Number 112.

^๕ ยุกเรศ มิลลิแกม, "บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510), หน้า 28, 128.

สมาคมลับในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ 1) เป็นสมาคมที่ดำเนินกิจการลับ คือ ทางการเมืองแบบใต้ดิน และ 2) เป็นสมาคมที่ไม่ปิดบังซ่อนเร้นการคงอยู่ของคน ดำเนินกิจกรรมอย่างเปิดเผย การที่สมาคมประเภทที่ 2 ถูกจัดให้เป็นสมาคมลับประเภทหนึ่งด้วยก็เพราะว่า สมาคมมีพิธีกรรมและกฎข้อบังคับที่ดีเยี่ยมเป็นความลับ และสมาชิกทุกคนต้องสาบานว่าจะไม่เปิดเผยเรื่องภายในของสมาคมให้กับบุคคลภายนอกรับทราบ โดยทั่วไปแล้วสมาคมลับยังมีในประเทศไทย เป็นสมาคมลับประเภทที่สอง⁶

สมาคมลับประเภทที่สอง เริ่มก่อรูปขึ้นในประเทศไทยอย่างช้าที่สุดคือในรัชสมัยของรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์⁷ และค่อยๆ ขยายตัวออกไปทั่วประเทศตามภาคธุรกิจที่มีการจ้างแรงงานชาวจีน สมาคมประเภทนี้มีแรงงานชาวจีนเข้าร่วม เป็นสมาชิกและมีอิทธิพลต่อชาวจีนในประเทศไทยมากที่สุด

ในระยะแรก "สมาคมลับ" มุ่งไปเพื่อผลประโยชน์ภายในหมู่ของชาวจีนโดยตรงมิได้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองไทย⁸ ฉะนั้นรัฐบาลจึงปล่อยให้สมาคมประเภทนี้ ดำเนินกิจกรรมของตนเองไปได้อย่างอิสระ เพราะถือว่าเป็นกลไกอันหนึ่งในการควบคุมชาวจีนด้วยตนเอง⁹ และวัตถุประสงค์ของ "สมาคมลับ" มิใช่เป็นการรวมตัวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นไปเพื่อผลในทางสังคมเป็นสำคัญ กล่าวคือ เพื่อเป็นการสงเคราะห์การอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผนของชุมชนชาวจีนเท่านั้น

วัตถุประสงค์ของสมาคมยังมี เริ่มเปลี่ยนแปลงไปหลังจากก่อตั้งราว 50-60 ปี กล่าวคือ สมาคมลับได้แปรตัวเองไปเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2419 การรวมกันก่อตั้งสมาคมลับยังมี จังหวัดระนอง ได้ทำร้ายนายเหมืองจนถึงแก่ความตาย

⁶ สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, "สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453,"

(วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 28.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

⁸ ชาตฤทัย รามโกมุต, "แรงงานกับปัญหาการนัดหยุดงานในประเทศไทย,"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 9.

⁹ Bevars D. Mabry, The Development of Labour Institutions in Thailand, p. 37.

เนื่องจากถูกเอาเปรียบในเรื่องค่าแรง¹⁰ ในปีเดียวกันนั้นกรรมกร อึ้งยี่ จังหวัดภูเก็ต ก็ก่อการจลาจล เนื่องจากถูกเจ้าเมืองภูเก็ต กดขี่ทางการเมือง และถูกขูดรีดภาษีอย่างรุนแรง¹¹

อย่างไรก็ตามการต่อสู้ของกรรมกรที่สังกัดสมาคมลับอึ้งยี่ มีลักษณะแบบ เป็นไปเองตามธรรมชาติ (Spontaneous) มิใช่การต่อสู้ที่มีจิตสำนึกหรือมีเป้าหมายที่แน่นอน การต่อสู้ของสมาคมลับมุ่งไปเพื่อผลประโยชน์ของพรรคพวก มิใช่เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มอาชีพเดียวกัน หรือเพื่อชนชั้นของตนเอง

วิธีการจัดองค์กรของสมาคมลับ ในประเทศไทยมีลักษณะการรวมตัวในแนวตั้งเช่นเดียวกับ "สมาคมอาชีพ" กล่าวคือ สมาชิกของสมาคมประกอบด้วยนายจ้าง และลูกจ้างคลอบคลุมไปแต่ส่วนใหญ่แล้ว เป็นลูกจ้างคนงานมากกว่า เนื่องจากสำนักของบรรดาสมาชิกส่วนใหญ่เป็นไปในแบบที่มีลำดับชั้น ฉะนั้นโดยทั่วไปแล้ว นายจ้างที่เป็นนายทุนชาวจีน ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ จึงกลายเป็นผู้ที่มีอิทธิพลเหนือสมาชิกส่วนใหญ่ของสมาคมไปด้วย

นายทุนเหล่านี้ได้นำเอา "สมาคมลับ" ไปเป็นเครื่องมือเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ตัวเอง ดังเช่น กรณีของจีนเปกยี่ ม่าพระยาศราธิไชย เพื่อที่ตนจะได้เป็นเจ้าของ เจ้าภาษี นายอากร แทนในปี พ.ศ. 2421¹² และการแย่งชิงผลประโยชน์จากเหมืองดีบุก ระหว่างพวกอึ้งยี่ 2 พวก ที่เมืองตะกั่วป่า ในปี พ.ศ. 2424 เป็นต้น

ความเสื่อมทางอุดมการณ์ของสมาคมลับอึ้งยี่ การไร้จิตสำนึกทางการเมืองและไร้ระเบียบวินัยของคนงานที่เป็นสมาชิก ทำให้กรรมกรอึ้งยี่ กลายเป็นตัวสร้างปัญหาให้แก่ราชการและสังคมไทยโดยส่วนรวม บุคคลเหล่านี้มักจะก่อการจลาจลด้วยการวิวาทกันเองอยู่เนืองๆ และจบลงด้วยการถือโอกาสปล้นชิงทรัพย์สิน และข้าวของของราชการไทย จนกระทั่งในท้ายที่สุดรัฐบาลต้อง

¹⁰ สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, สมาคมลับอึ้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453, หน้า 161-169.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 169-178.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 178-180.

เลือกวิธีปกครองคนเหล่านี้ด้วยวิธีการปราบปรามอย่างรุนแรง¹³ และติดตามมาด้วยการใช้มาตรการอื่น ๆ เช่น การใช้มาตรการทางกฎหมายเข้าควบคุม สอดส่องดูแลสมาคมลับอย่างเข้มงวดอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2440 รัฐบาลได้ออกกฎหมายอนุญาตให้มีการตั้งสมาคมขึ้นได้ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เข้าควบคุม สมาคมลับยิ่งขึ้น ได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น แต่สมาคมลับทั่วไปไม่ยอมให้ความร่วมมือกับรัฐบาล "สมาคมลับเหล่านี้" กลับดำเนินการลับมากยิ่งขึ้นและทำให้การบังคับใช้ของกฎหมายไม่ประสบผลสำเร็จ

จุดเสื่อมของสมาคมลับยิ่งขึ้น มาถึงในปี พ.ศ. 2453 เมื่อทางราชการประกาศเลิกวิธีผูกมัดมือชาวจีน มาเป็นเรียกเก็บเงินค่าราชการปิละ 6 บาท ซึ่งเท่ากับที่เรียกเก็บจากคนไทยโดยทั่วไป¹⁴ อันเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงการสิ้นสุดของยุคเอาใจชาวจีน¹⁵ การเปลี่ยนแปลงอัตรากาชาการ เก็บภาษีใหม่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และทางจิตวิทยาของนายทุนและกรรมกรจีน โดยเฉพาะกรรมกรที่ต้องเสียภาษีเพิ่มมากขึ้นเป็น 11 เท่าจากของเดิม นายทุนใช้ปฏิกิริยาจากความไม่พอใจของกรรมกร เป็นเครื่องมือในการผลักดันให้เกิดการนัดหยุดงานเพื่อประท้วงรัฐบาล¹⁶ รัฐบาลตอบโต้ปฏิกิริยาดังกล่าว ด้วยการเนรเทศนายทุนต้นคิดและกรรมกรที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงจำนวน 68 คน และส่งกำลังตำรวจทหารออกบังคับข้อห้ามชาวจีนให้

¹³ เช่นการปราบอั้งยี่ กรุงเทพฯ ปี 2432 ปราบอั้งยี่ ปราบจีนบุรี และจะเขิงเตา ปี 2436-2439 ปราบอั้งยี่ ตลาดพลู ธนบุรี ปี 2438 และปราบอั้งยี่ ปี 2438-2440 เป็นต้น ดู Mabry, *The Development of Labor Institutions in Thailand*, p. 38.

¹⁴ สมเกียรติ วันทะนะ, วิวัฒนาการชนชั้นแรงงานไทย : เค้าโครงประวัติศาสตร์แรงงานครบรอบสองร้อยปี, สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 3. (อัครสาเนา)

¹⁵ Mabry, *The Development of Labour Institutions in Thailand*, p. 38.

¹⁶ สังคีต พิริยะรังสรรค์, ประวัติการต่อสู้ของกรรมกรไทย. (กรุงเทพมหานคร : โครงการหนังสือเล่มสถาบันวิจัยสังคมจุฬา, 2529) หน้า 56.

เปิดร้านค้าดำเนินกิจการตามปกติ¹⁷ ความสามารถของรัฐบาลในการต่อต้านการนัดหยุดงานซึ่งกินเวลานาน 5 วัน ของนายทุนชาวจีนได้สำเร็จครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดกระแสชาตินิยมที่ต่อต้านชาวจีนในหมู่คนไทยติดตามมา และนับแต่บัดนั้นอิทธิพลของสมาคมลับอึ้งยี้ก็เสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ ทว่าสมาคมลับอึ้งยี้ก็ยังมิได้สูญหายไปโดยฉับพลันทันที กระบวนการค่อยๆ สูญหายสลายขององค์การและอิทธิพลของสมาคมลับอึ้งยี้ ยังทอดเวลาเป็นนานออกไปอีกหลายสิบปี จนกระทั่งถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

อย่างไรก็ตามสมาคมลับอึ้งยี้ ก็มีอิทธิพลต่อวงการแรงงานของไทยอยู่ไม่น้อย เป็นค้นว่าได้มีผู้ให้ความเห็นว่าชาวจีนได้เข้ามาตั้งรัฐซ้อนรัฐ (A State - within - a State) และบ่อนทำลายชนชั้นแรงงานและช่างฝีมือไทย¹⁸

นอกจากการก่อตั้งกลุ่มของพวกอึ้งยี้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ จากชาวจีนที่ว่า ไปและกรรมกรชาวจีนแล้ว ในระยะต่อมาชาวจีนอพยพยังได้มีการรวมตัวกันก่อตั้งเป็นกลุ่มสมาคมชาวจีนขึ้นโดยแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ได้ 4 ประเภท คือ สมาคมชื่อสกุล ประกอบด้วยชาวจีน ซึ่งอยู่ในตระกูล เช่นเดียวกัน สมาคมท้องถิ่น หรือภาษาพูด ประกอบด้วยสมาชิกชาวจีนที่อพยพมาจากท้องถิ่นเดียวกันหรือพูดภาษาเดียวกัน เช่น สมาคมกวางตุ้ง สมาคมแต้จิ๋ว สมาคมไหหลำ ฯลฯ สมาคมอาชีพและธุรกิจ ได้แก่ กลุ่มชาวจีนที่ประกอบอาชีพอย่างเดียวกันหรือมีธุรกิจติดต่อกัน สำหรับสมาคมสุดท้าย ได้แก่ สมาคมเพื่อการกุศลต่างๆ เช่น มูลนิธิต่างๆ¹⁹ สมาคมเหล่านี้มีบทบาทและความสำคัญกับชาวจีนในประเทศไทยมาก เช่น สมาคมชื่อสกุล และสมาคมท้องถิ่น หรือภาษาพูดมีความสำคัญต่อชาวจีนในการดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวจีนไว้ ส่วนสมาคมอาชีพและธุรกิจ มีหน้าที่ส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ประกอบการอาชีพและธุรกิจประเภท

¹⁷ ทักษิณ สุวรรณศิลป์, "การก่อตัวและบทบาททางการเมืองของสหภาพแรงงานในประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงระหว่างปี 2515-2519," (วิทยานิพนธ์ ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 69.

¹⁸ Virginia Thompson, Labour Problems in Southeast Asia, (New York : Yale University Press, 1947), p. 218.

¹⁹ ชัจฉกัญ บุรุษทัพนธ์, "นโยบายผสมกลมกลืนของรัฐบาลไทยกับชาวจีน", วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ 9, ฉบับที่ 1 (มกราคม 2515) หน้า 24.

เดียวกัน และช่วยรักษาผลประโยชน์ของสมาชิก ส่วนสมาคมการกุศลมีหน้าที่ในการช่วยเหลือชาวจีน
ที่ทว่า ไป เมื่อประสบความสำเร็จและความเดือดร้อนในด้านต่างๆ วิธีการแบบนี้อาศัยแบบอย่าง
จากการช่วยตัวเองของระบบหมู่บ้านในประเทศจีน ซึ่งอาศัยการอยู่ร่วมกันเป็นสมาคม ๒๐ ปราง
ว่าสมาคมเหล่านี้ สามารถควบคุมระบบชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนไว้ได้เกือบทั้งสิ้น เพราะใช้
ระบบพระคุณมากกว่าพระเดช ต่างกับสมาคมอื่น

2. สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

ในปี พ.ศ. 2440 เมื่อรัฐบาลเริ่มใช้มาตรการทางกฎหมายเข้าควบคุมสมาคม
ลับอื่น ๆ โดยยินยอมให้มีการตั้งสมาคมอย่างเปิดเผยได้นั้น ภายใต้งบเงื่อนไขของกฎหมายฉบับนี้
คนงานรောင်းในบริษัทไฟฟ้าสยาม (Siam Electric Co.) ของนายทุนชาวเดนมาร์ก ได้ก่อตั้ง
"สมาคมคนงานรောင်း" ขึ้นในปีเดียวกันนั้น โดยมีสมาชิกเริ่มแรกประมาณ 300 คน ๒๑ การมกร
รောင်းในระยะแรกเป็นกรรมกรจีนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากแรงงานไทยส่วนใหญ่ยังคงอยู่ใน
ภาคเกษตรกรรม อย่างไรก็ตามในระยะต่อมากรรมกรรောင်းส่วนใหญ่ได้กลายเป็นกรรมกรไทย

วัตถุประสงค์ของสมาคมคนงานรောင်းตามที่ได้จดทะเบียนเอาไว้ ก็คือ "ให้บริการ
สวัสดิการ และเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน" ๒๒ ในขณะที่ Virginia Thompson ได้ระบุถึง
วัตถุประสงค์ของสมาคมคนงานรောင်းว่า "เพื่อฝึกฝนให้รู้จักการประหยัดมัธยัสถ์ สงเคราะห์คนชรา
และคนพิการในหมู่ของตน และส่งเสริมการร่วมมือกลมเกลียวกันในหมู่ชาวสยาม โดยมุ่งเน้นที่การ
ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต ๒๓ เห็นได้ว่าวัตถุประสงค์สำคัญของสมาคมคนงานรောင်းก็เพื่อที่จะ
ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิกสยามเจ็บไข้ได้ป่วย ตกงานหรือปลดเกษียณ แม้ว่าวัตถุประสงค์

๒๐ ยูทเรส มีลดีแกน, "บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย," หน้า 28, 128.

๒๑ Virginia Thompson, Labour Problem in Southeast Asia, p. 239.

๒๒ นิคม จันทรวิฑูร, "วิวัฒนาการของสมาคมลูกจ้าง" ใน แรงงานไทย, นิคม
จันทรวิฑูร และอารักษ์ ชาครูปะมัย. บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : กรมแรงงาน,
2517), หน้า 28.

๒๓ Walter Kendall, The Labor Movement in Europe (London : Cox
& Myman Ltd., 1975), pp. 11-23.

ของสมาคมคนงานรตราง จะมีส่วนละม้ายคล้ายคลึงกับวัตถุประสงค์ของสมาคมลับยิ่งยี่อยู่บ้าง แต่ถือได้ว่าเป็นลักษณะที่ว้า ไป ของวัตถุประสงค์ของสมาคมคนงานในระยะเริ่มแรกทั้งสิ้น ²⁴

การที่รัฐบาลยินยอมให้คนงานรตรางก่อตั้งสมาคมขึ้นได้ก็ เป็น เพราะว้าวัตถุประสงค์ของสมาคมมิได้ระบู้ว้าจะ เป็นการรวมตัว เพื่อค้รองผลประโยชน์ทางด้าน เศรษฐกิจของคนงานและมิได้มุ่ง เกี่ยวข้องกับการ เมือง หากแต่มุ่ง เพื่อการช่วย เหลือ เกื้อกูลกันภายในหมู่สมาชิกของคน เป็น สำคัญ

อย่างไรก็ตามสำหรับวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของสมาคมคนงานรตราง นั้น นิคม จันทรวิฑูร มีความเห็นว้า สมาคมรตรางนี้ ยังไม่ถือว้าเป็นสมาคมลูกจ้างตามความหมาย สมัยใหม่ ²⁵ ส่วนเวอร์จิเนีย ทอมป์สัน เห็นว้าเป็น "สหภาพแรงงานเทียม" (Pseudo Trade Union) ²⁶

สำหรับเงื่อนไขที่ว้าให้การก่อตั้งสมาคมคนงานรตรางถูกต้องตามกฎหมายนั้น นอกจาก เป็นผลสืบ เนื่องโดยตรงมาจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับสมาคมลับยิ่งยี่แล้ว ยังขึ้น อยู่กับปัจจัยทางด้านสังคมและ เศรษฐกิจประกอบกันไปด้วยนับตั้งแต่สมัยต้นรัชกาลที่ 2 ที่มีแรงงาน รับจ้างเกิดขึ้น จนกระทั่งปี 2440 เมื่อรัฐบาลยินยอมว้าให้มีการก่อตั้งสมาคมขึ้นได้นั้นไม่ปรากฏว้า รัฐบาลว้าได้ออกกฎหมายแรงงาน เพื่อว้าให้มีการคุ้มครองสิทธิในด้านค่าจ้างและสวัสดิการแก่คนงานแม้ แต่ฉบับเดียว จะนับการกำหนดเงื่อนไขการจ้างงานต่างว้า จึงมาจากนายจ้างแต่เพียงฝ่ายเดียว คนงานรตรางเห็นมีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลหลังจากนักหยุดงานเมื่อปี 2463 ²⁷ ส่วน จำนวนชั่วโมงทำงานนั้น จนกระทั่งถึงก่อนการนัดหยุดงานในปี 2476 คนงานรตรางยังต้องทำงาน เจลสี่ วันละ 12-14 ชั่วโมง ²⁸

ศูนย์วิทยพัทยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ Ibid., p. 28.

²⁵ นิคม จันทรวิฑูร, แรงงานไทย, หน้า 28.

²⁶ Virginia Thompson, Labour Problem in Southeast Asia, p. 239.

²⁷ หจช. ร.6 น.13/4 เรื่อง คนงานบริษัทรตราง ไทยทุน หยุดงานประท้วง

²⁸ สังคิต ทิริยะรังสรรค์, ประวัติการต่อสู้ของกรรมกรไทย, หน้า 61.

จะเน้นการกำเนิดของสมาคมคนงานรตรางจึงเป็นการตอบสนองต่อสภาพของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมและยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึง สภาพภาวะการเจริญเติบโตของกรรมกรในประเทศไทย และความเรียกร้องค้องการที่จะให้มีการปรับปรุงสภาพการดำรงชีพของกรรมกรด้วย

ข้อที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดระหว่าง "สมาคมคนงานรตราง" กับ "สมาคมลับอึ้งย้ง" ก็คือ "สมาคมคนงานรตราง" เป็นสมาคมของกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่มีอาชีพเดียวกัน (Purely Professional and Vocational Association) ซึ่งเป็นลักษณะการจัดองค์การของผู้ใช้แรงงานสมัยใหม่ และกระทำหน้าที่ในฐานะผู้แทนผลประโยชน์ของผู้ใช้แรงงาน ในขณะที่ "สมาคมลับอึ้งย้ง" เกิดขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม

การต่อสู้ครั้งสำคัญที่สุดของกรรมกรรตราง ได้แก่ การนัดหยุดงานครั้งที่ 3 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการนัดหยุดงานครั้งสำคัญที่สุดของคนไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชด้วย เหตุการณ์เริ่มต้นเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2465 เมื่อกรรมกรรตราง 300 คนเศษ ได้นัดหยุดงานประท้วงนายจ้าง เรื่อง ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของบริษัทที่มีการลงโทษกรรมกรอย่างรุนแรง การหาสาเหตุไล่กรรมกรเก่าออกและหาคนใหม่เข้าทำงานแทน ทางผลคำวินิจฉัย พระยาอธิการบดีประกาศให้เข้ามาใกล้ เกสร์ให้กรรมกรกลับเข้าทำงานสำเร็จ เมื่อวันที่ 2 มกราคม 2465 และขอให้ผู้จัดการบริษัท พิจารณาข้อเรียกร้องตามความสมควร

อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยบริษัทไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อบังคับของบริษัทให้เป็นไปตามความประสงค์ของกรรมกรรตรางได้ ดังนั้น กรรมกรจึงเริ่มต้นนัดหยุดงานอีกครั้งในวันที่ 13 มกราคม สกเดียวกัน และเหตุการณ์ยืดเยื้อไปจนถึงเดือนมีนาคม ซึ่งเป็นเวลาเกือบ 2 เดือน²⁹ ซึ่งเป็นเรื่องน่าทึ่งมากกว่า เพราะเหตุที่คนงานรตรางโดยส่วนรวมจึงสามารถทนทานกับการนัดหยุดงานที่ยาวนาน ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจาก³⁰

ประการแรก หากไม่มีการสนับสนุนและการเข้าร่วมของคนงานรตราง ส่วนใหญ่แล้วก็ยากที่คนงานจะคงสภาพการนัดหยุดงานเอาไว้ได้ยาวนานถึงเพียงนี้

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

³⁰ กรรมกร (27 มกราคม 2465) : 5.

ประการที่สอง หากไม่มีผู้บารมกรที่มีจิตใจเสียสละและมีความสามารถในการดำเนินนโยบายทางการเมืองอย่างแท้จริงแล้ว ขวัญและกำลังใจของกรรมกรคงไม่สามารถดำรงอยู่ได้

ประการที่สาม หากไม่มีการสนับสนุนจากสื่อมวลชนอย่างกว้างขวางสมัยนั้น เช่น หนังสือพิมพ์กรรมกร หนังสือพิมพ์บางกอกการ เมือง หนังสือพิมพ์สยามจับาคัท หนังสือพิมพ์จีนโบ สยามวารศัพท์ และหนังสือพิมพ์สยามลักขีแล้ว การนัดหยุดงานก็คงจะไม่ได้ได้รับความ เห็นอกเห็นใจ และกำลังใจจากคนทั่วไปอย่างมากมาย

ประการที่สี่ ขวัญและกำลังใจส่วนหนึ่งของกรรมกรที่นัดหยุดงานมาจากการสนับสนุน และการ เข้าร่วมชุมนุมของกรรมกรรกรารุ่นเก่า

เมื่อพิจารณาการนัดหยุดงานของกรรมกรรกรารุ่น เห็นได้ว่าได้รับความสนับสนุน จากหนังสือพิมพ์ และประชาชนโดยทั่วไป เป็นอย่างมาก ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นชัยชนะของกรรมกรที่ สามารถทำให้ปัญหากรรมกรไค้ยกระดับให้ เข้าสู่กระบวนการ เมือง และสังคมของประเทศแล้ว แม้ว่าท้ายที่สุดแล้ว กรรมกรรกรารุ่นจำนวนมากต้องคงงานไป เพราะบริษัทหันไปรับ กรรมกรใหม่เข้าทำงานแทน

และสาเหตุของการที่กรรมกรรกรารุ่นเป็นผู้มีบทบาทเด่นยิ่งกว่ากรรมกรในอุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น อุตสาหกรรมโรงสีข้าว ซึ่งมีจำนวนกรรมกรมากกว่ากรรมกรรกรารุ่น เหตุผลน่าจะเป็นเพราะว่า ^{๑๑}

ประการแรก บริษัทรกรารุ่นเป็นวิสาหกิจเอกชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในขณะนั้น กล่าวคือ บริษัทมีลูกจ้างเป็นจำนวนมากกว่า 300 คน

ประการที่สอง รกรารุ่นเป็นวิสาหกิจประเภทสาธารณูปโภคที่คนโดยทั่วไปต้องใช้ บริการ การนัดหยุดงานจึงสามารถส่งผลกระทบต่อคนทั่วไปได้อย่างกว้างขวาง

ประการที่สาม ในวิสาหกิจโดยทั่วไปแล้ว กรรมกรส่วนใหญ่เป็นชาวจีน แต่ใน กิจการรกรารุ่นกรรมกร เป็นชาวไทย ฉะนั้นความรู้สึกเห็นใจจากคนไทยทั่วไปจึง เกิดขึ้นได้ง่ายกว่า

ประการสุดท้าย กรรมกรรกรารุ่นได้ผู้สนับสนุนที่เป็นปัญญาชนที่มีความสามารถ มีความเสียสละ และมีความคิดที่ก้าวหน้าทันสมัย อย่างเช่น ดวัติ ฤทธิ เช

^{๑๑} สังคีต ศิริระรังสรรค์, ประวัติการต่อสู้ของกรรมกรไทย, หน้า 67.

การมีผู้นำทางความคิดที่มีความสามารถ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุด ที่ช่วยให้กรรมกร กลายเป็นพลังส่วนที่นำหน้าสุดของกรรมกรในขณะนั้น

3. สมัยหลัง เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

หลังจากประเทศไทย เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมา เป็น ประชาธิปไตย ในปี พ.ศ. 2475 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและเปิดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป ปรากฏว่าหลังจากปฏิวัติเพียงไม่กี่วัน กรรมกรโรงงานต่างๆ ได้เริ่มก่อการประท้วงกันขึ้นเป็น คอกเห็ด เช่น กรรมกรรถราง กรรมกรรถลาก กรรมกรแท็กซี่ ฯลฯ มีการรวมตัวกันก่อตั้งสมาคม กรรมกรต่างๆ การประท้วงที่สำคัญ เช่น การประท้วงของกรรมกรรถลาก จำนวน 6,000 คน ในกรุงเทพฯ เมื่อ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2475 นัดหยุดงานเป็นเวลา 5 วัน เพื่อขอลดค่าเช่ารถ จาก 75 สตางค์ เป็น 60 สตางค์ ต่อมาได้แก่ การประท้วงของกรรมกรหญิงโรงงานย้อมผ้าใน เดือนกันยายน 2475 และกรรมกรหญิงสามารถเอาชนะการตัดค่าแรงจากวันละ 40 สตางค์ ลง มาเหลือเพียง 30 สตางค์ ก็ได้ได้รับเท่าเดิมได้ ^{๖๒}

หลังจากนั้นมาการนัดหยุดงานก็ได้กระจายระบาคออกไปทั้งในกรุงเทพฯ และ ต่างจังหวัด ในปี พ.ศ. 2477 กรรมกรขับแท็กซี่ในกรุงเทพฯ ประท้วงให้เพิ่มค่าแรงงานและแก้ไข กฎจราจร การหยุดงานของกรรมกรโรงสีในกรุงเทพฯ เพื่อประท้วงการงดจ่ายเงินพิเศษในวันตรุษจีน ซึ่งเคยทำทุกปี โดยโรงสีอ้างว่าขาดทุน และก่อนการประท้วงของกรรมกรโรงสีจะยุติลง กรรมกร รถไฟเกิดการประท้วงขึ้นในเดือน เมษายน 2477 มีการเข้ายึดขบวนรถและที่ทำงานในกรุงเทพฯ พร้อมทั้งแถลงต่อประธานว่าผู้บริหารงานรถไฟไม่ยุติธรรมและขอให้ เปลี่ยนผู้บริหารการประท้วงยุติ ลงได้ หลังจากนายกรัฐมนตรีต้องขึ้นมาพูดคุยยอมรับข้อ เสนอดังกล่าว

สำหรับในต่างจังหวัด ในปี พ.ศ. 2478 พนักงานขบวนรถโดยสารสายเชียงราย และลำปาง นัดหยุดงานเพื่อขอค่าแรงเพิ่มขึ้นและ ในปี พ.ศ. 2479 กรรมกรเหมืองแร่ 200 คน ที่จังหวัดยะลา นัดหยุดงานประท้วงการตัดค่าแรงลงไปอีกร้อยละห้าสิบ ในระยะนี้ปรากฏว่ากรรมกร ไทยได้มีบทบาทมากขึ้น เนื่องจากผู้ที่ต้องการหวังผลทางการเมืองได้ เริ่มเข้ามาหาเสียงในกลุ่ม กรรมกรไทย ประกอบกับมีผู้นำกรรมกรที่มีความรู้ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะ

^{๖๒} ธเนศ อาภาสุวรรณ, ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย, หน้า 20.

ต้องใช้กรรมกรให้เป็นประโยชน์ในการเมือง ผู้นำกรรมกรที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ได้แก่ นายอวัติ
ฤทธิเดช, ร.ค.ค. วาส สุนจารจามร ^{๓๓}

4. สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

การรวมกลุ่มของลูกจ้างกรรมกรเริ่มคึกคักขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะ
อุตสาหกรรมได้ขยายตัวกว้างขวาง นอกจากนั้นบรรยากาศทางการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครอง พ.ศ. 2475 มีท่าทีไปในทางเข้าข้างคนงานอยู่แล้ว แต่ว่าคนงานไม่ได้ฉวยโอกาส
นั้นให้เป็นประโยชน์เสียตั้งแต่ในระยะก่อนสงคราม ฉะนั้น เมื่อเกิดสงครามขึ้นแล้วทุกคนจึงไม่มี
เวลาคิดถึงเรื่องนี้ เพราะประเทศชาติต้องเตรียมพร้อมเพื่อรับสถานการณ์จากสงคราม สงครามโลก
ครั้งนี้มีผลกระทบต่อการค้าเงินชีวิตของคนไทยอยู่มาก เมื่อสิ้นสุดสงครามแนวความคิดทางด้าน
เศรษฐกิจและสังคมของประชาชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และในปี พ.ศ. 2487 ได้มีการจัด
ตั้งสหภาพกรรมกรกลาง (Central Union of Labour : CUL) มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนจีน
นับว่าเป็นสหภาพแรงงานที่ตั้งขึ้นอย่างถูกต้องตามหลักการเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ^{๓๔}
สหภาพกรรมกรกลางนี้บางท่านเรียก "สหภาพกรรมกรกรุงเทพ" ^{๓๕} เกิดขึ้นจากการรวมตัว
ของสมาคมกรรมกรในกรุงเทพฯ ประมาณ 30-40 แห่ง

สำหรับบทบาทของสหภาพนี้ ในปี 2488 เป็นกำลังริเริ่มสำคัญที่ร่วมมือกับพลัง
รักชาติที่ต่อต้านญี่ปุ่น และต่อต้านระบอบเผด็จการหลายองค์การร่วมกันจัดตั้ง "สหภาพสมาคมต่อต้าน
ญี่ปุ่น" และ "สหภาพต่อต้านญี่ปุ่น" ขึ้นด้วย เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง

ศูนย์วิทย์วิทยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๓๓} สอนอง ณมิ่งรักษสัตย์, แนวความคิดในการต่อสู้คอมมิวนิสต์, เอกสารวิจัย
ส่วนบุคคลวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, รุ่นที่ 13 (พ.ศ. 2513-2514), หน้า 59. (อัคราเนา)

^{๓๔} อภิชาติ สรศิริ, รคค., "บทบาทของกรรมกรในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย,"
(วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2510),
หน้า 38. (อัคราเนา)

^{๓๕} สังคีต พิริยะรังสรรค์, ประวัติการต่อสู้ของกรรมกรไทย, หน้า 160.

ต้นปี พ.ศ. 2489 องค์การจัดตั้งหลายแห่งของกรรมกรในเครือสหบาลนี้ได้ยื่นขอจดทะเบียนเป็นสมาคมโดยถูกต้องกฎหมายและทางการได้ออกใบอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นเป็นสมาคมกรรมกรได้ ในจำนวนนี้มีสมาคมกรรมกรสงเคราะห์กรุงเทพฯ (ซึ่งมีสมาชิกเป็นกรรมกรยาสูบ อยู่เรือ ทอผ้า กุส เป็นต้น) สมาคมโคจรจักรี สมาคมกรรมกรโรงเลื่อย สมาคมช่างเรียงพิมพ์ สมาคมกรรมกรข้าวสาร สมาคมกรรมกรขนส่งทางน้ำ และสมาคมกรรมกรรถไฟ เป็นต้น ^{๖๕}

ปลายปี พ.ศ. 2489 สหบาลนี้ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนโดยวิธีชื้ออย่างเป็นทางการว่า "สมาคมสหอาชีพกรรมกรนครกรุงเทพฯ" และได้ทำพิธีเปิดป้ายสำนักงานสมาคมนี้ในวันที่ 1 มกราคม 2490

ในระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2490 เกิด "สหพันธ์กรรมกร" ระดับชาติขึ้นอย่างถูกต้องตามหลักสากล เป็นแห่งแรกในประเทศไทย กล่าวคือ ผู้แทนสมาคมกรรมกรทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดรวม 64 แห่ง ได้เปิดประชุมกันที่ "สมาคมสหอาชีพนครกรุงเทพฯ" ตรอกเวท ถนนสีลม พระนคร กล่าวได้ว่านี่เป็นการประชุมของสภาผู้แทนกรรมกรระดับชาติครั้งแรกในประเทศไทย และที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์ให้จัดตั้งสหพันธ์กรรมกรระดับชาติขึ้นโดยวิธีชื้อ "องค์การสหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทย" แต่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า "สมาคมสหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทย" มี เขียวโรโท อภิชาติบุศร์ เป็นประธาน และคำรวิท เรืองสุธรรม เป็นเลขาธิการ ^{๖๗} มีสมาชิกทั้งหมด 75,000 คน ^{๖๘} ค่าสมาชิกเก็บตามความสามารถของคณงานสมาคมที่เป็นสาขาทั้งหมด 64 สาขา จะต้องจ่ายค่าบำรุง ร้อยละ 25 ของรายได้ทั้งหมดคืนแก่สำนักงานกลาง

สำหรับวัตถุประสงค์ของสมาคมสหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทยมีดังนี้ คือ ^{๖๙}

1. ปรับตัวให้ทันกับความก้าวหน้าของสังคมและส่งเสริมสมาคมแรงงาน
2. เพื่อปรับปรุงการศึกษาและวัฒนธรรมของกรรมกรในประเทศไทย

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า 161.

^{๖๗} "ประวัติ นายเขียวโรโท อภิชาติบุศร์" ในหนังสือพิมพ์ เป็นอนุสรณ์ในวันพระราชทานเพลิงศพ นายเขียวโรโท อภิชาติบุศร์ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิศ จำกัด, 2519), หน้า 5.

^{๖๘} กรมแรงงาน, การแรงงาน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเซชม, 2517), หน้า 83.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

3. เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการ ประกอบด้วย ฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง เพื่อระงับข้อพิพาทแรงงานอย่างฉันทมิตร

4. เพื่อส่งเสริมน้ำใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือกันในเรื่องแรงงานด้วยกัน

5. ปฏิบัติการให้เป็นไปตามลักษณะของสหภาพแรงงานโดยแท้จริงไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น

การรวมกลุ่ม เป็นสมาคมของสหอาชีพะกรรมกรแห่งประเทศไทย ได้มีการเรียกร้องขอให้รัฐบาลออกกฎหมายแรงงาน ให้มีการกำหนดชั่วโมงทำงานในทุกสถานประกอบการ หรือที่เรียกว่า "ระบบสามแปด" คือ ทำงานวันละ 8 ชั่วโมง ศึกษา 8 ชั่วโมง และพักผ่อนวันละ 8 ชั่วโมง และให้มีการประกันสิทธิเสรีภาพในการรวมกลุ่มของผู้ใช้แรงงานและสิทธิในการนัดหยุดงาน เป็นต้น

และในปี พ.ศ. 2492 สมาคมสหอาชีพะกรรมกรแห่งประเทศไทยก็ได้ เข้าเป็นสมาชิกของสหพันธ์สหภาพแรงงานโลก (World Federation of Trade Union : W.F.T.U.) ซึ่งเป็นสมาชิกของสหพันธ์สหภาพแรงงานระหว่างประเทศของฝ่ายซ้ายที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์อยู่ขณะนั้น และมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ กรุงปราก ประเทศเชโกสโลวาเกีย ⁴⁰

การที่เอียร์โท อภิชาติบุตรได้รับการตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานของสมาคมสหอาชีพะกรรมกรแห่งประเทศไทย ได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนทางการเมืองในด้านกว้าง เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เพราะในขณะนั้น เอียร์โท ดำรงตำแหน่งสมาชิกพฤฒิสภาและเป็นเลขาธิการพรรคสหชีพ ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายซ้าย ซึ่งกำลังเป็นพรรครัฐบาลอยู่ในขณะนั้นด้วย จะนับบทบาทและภาพพจน์ของสมาคมสหอาชีพะฯ จึงเป็นที่ยอมรับนับถือและศรัทธาโดยทั่วไป นับตั้งแต่มีชนชั้นกรรมกรเกิดขึ้นใหม่ในประเทศไทย กล่าวได้ว่านี่เป็นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์การเมืองระยะเดียวเท่านั้นที่มีรัฐบาลสนับสนุนการก่อตัวขององค์การกรรมกรอย่างเป็นทางการ (Formal) หากมิใช่แค่เพียงการยอมรับในแง่ของกฎหมายเท่านั้น ⁴¹

⁴⁰ เต็มพงษ์ พลละคร, สหภาพแรงงาน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเขมม, 2515), หน้า 57.

⁴¹ "ประวัตินายเอียร์โท อภิชาติบุตร", หน้า 7.

หลังการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 คณะทหารที่นำโดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ก้าวขึ้นสู่เวทีทางการเมืองและนำประเทศไทยเข้าสู่ระบอบเผด็จการอีกวาระหนึ่ง สมาคมกรรมกรในเครือของ "สหอาชีพฯ" ถูกบีบคั้นกดดันแก้งต่าง ๆ นานา เช่น หาเหตุจับกุมผู้นำกรรมกรไปคุมขังในเรือนจำใน เดือนมีนาคม 2491 การตรวจสอบและจับหัวหน้ากรรมกรที่มีสัญชาติจีนและเนรเทศออกนอกประเทศในระหว่างปี 2492-2495 การจับกุมเจ้าหน้าที่สมาคมสหอาชีพฯ ในกรณี "กบฏสันติภาพ" 10 พฤศจิกายน 2495 เป็นต้น

ในครั้งสุดท้ายการออกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์เมื่อ 13 พฤศจิกายน 2495 และการบังคับให้กรรมกรถอนตัวออกจากสมาคมในเครือสหอาชีพฯ ผลที่ตามมาคือทำให้ฐานะของสมาคมสหอาชีพฯ สั่นคลอน ผู้นำหลายคนถูกจับกุมดำเนินคดี ในข้อหากระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ จนกระทั่งในปีเดียวกันนี้ สมาคมสหอาชีพฯ ต้องยุบเลิกไปในที่สุด

ปี พ.ศ. 2492 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้ที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อยู่ได้หาวิธีที่เรียกว่า "กรรมกรต้องล้มด้วยกรรมกร" ⁴² มาใช้ โดยมีนโยบายที่จะล้มล้างขบวนการกรรมกรฝ่ายซ้าย โดยการสนับสนุนกรรมกรฝ่ายขวาที่ก่อตั้งสหบาลขึ้นแข่งขัน เรียกว่า สหบาลกรรมกรไทย โดยการสนับสนุนอุ้มชูจากนายกรัฐมนตรีสมัยนั้นอย่างเปิดเผยทั้งในทางการเงินอื่น ๆ ในระยะนี้รัฐบาลเริ่มแสวงหาความช่วยเหลือด้านกรรมกรจากต่างประเทศ และได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหพันธ์สหภาพแรงงานเสรีระหว่างประเทศ (International Confederation of Free Trade Union-I.C.F.T.U.) ซึ่งเป็นองค์การแรงงานระหว่างประเทศของฝ่ายขวาและมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ กรุงบรัสเซล ประเทศเบลเยียม ⁴³

สำหรับวัตถุประสงค์ของสหบาลนี้ มิได้ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องปากท้องของลูกจ้าง กรรมกรอย่างแท้จริงแต่เป็นองค์การที่รัฐบาลใช้ เป็นฐานอำนาจเพื่อต่อต้านฝ่ายซ้าย ⁴⁴ เพราะโดยส่วนตัวของจอมพล ป. เชื่อว่าสมาคมสหอาชีพฯ เป็นองค์กรจัดตั้งของพรรคคอมมิวนิสต์ และเป็นฐานกำลังทางการเมืองของ นายปรีดี พนมยงค์

⁴² เค้นพงษ์ พลละคร, สหภาพแรงงาน, หน้า 58.

⁴³ สมพงษ์ ชูมาก, "ชนชั้นกับการเมือง," วารสารสังคมศาสตร์, (11 เมษายน 2517) : 4.

⁴⁴ ปริมาตรสุด อติศักดิ์, สหภาพแรงงานในประเทศไทย พ.ศ. 2440-2519 ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, หน้า 3. (อัครสาเนา)

ต่อมาปี พ.ศ. 2494 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "สมาคมนักงานไทย" (Thai National Trade Union Congress : T.N.T.U.C.) และได้ประกาศหลักการไว้ดังนี้

- ก. เพื่อส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันระหว่างสมาชิกที่มีความรู้และเพิ่มสมรรถภาพให้แก่สมาชิก
- ข. ส่งเสริมสวัสดิการคนงานและรักษาระดับการครองชีพของสมาชิก
- ค. ส่งเสริมให้คนงานได้รับสิทธิ และผลประโยชน์ตามกฎหมายและตามความยุติธรรม
- ง. ส่งเสริมให้ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างร่วมมือกันดำเนินธุรกิจ เพื่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ⁴⁵

เพื่อให้สอดคล้องกับสมาคมแรงงานของประเทศอังกฤษ และเพื่อที่จะได้รับความช่วยเหลือดีขึ้นและยอมรับจากต่างประเทศ

สมาคมนักงานไทยภายใต้การให้ความร่วมมือของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มต้นดำเนินการเคลื่อนไหวทางด้านแรงงานขนาดใหญ่ทันที จากตัวเลขที่สมาคมนักงานไทยเปิดเผยปรากฏว่าสมาคมนี้มีสมาชิกทั่วประเทศประมาณ 70,000 คน และมีข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือ การเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมนักงานไทยนี้ สมาชิกไม่จำเป็นต้องเป็นลูกจ้าง เช่น คนขับสามล้อ ชาวนา ชาวสวน แม่ค้าหาบเร่ ก็เข้าเป็นสมาชิกได้ โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่อาคารราชดำเนิน ถนนราชดำเนิน และเนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสมัยนั้นอย่างจริงจัง สมาคมจึงได้รับเงินอุดหนุนเป็นรายปี ละหลายแสนบาท โดยตั้งงบประมาณประเภทเงินอุดหนุนไว้ทางกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย จึงแทบจะกล่าวได้ว่าสมาชิกสมาคมนักงานไทยสมัยนั้นไม่ต้องเสียค่าบำรุงสมาคมเลย เพียงแต่จดทะเบียนเป็นสมาชิกคามระเบียบก็ใช้ได้เจ้าหน้าที่บริหารของสมาคมก็ได้รับเงินเดือนจากเงินอุดหนุนและส่วนใหญ่ก็เป็น นักการเมืองหรือผู้สนับสนุนการเมืองทั้งสิ้น ⁴⁶

⁴⁵ กรมแรงงาน, การแรงงาน, หน้า 45-46.

⁴⁶ เต็มพงษ์ พลละคร, สหภาพแรงงาน, หน้า 60.

สำหรับผู้นำคนสำคัญของสมาคมนักการทูตไทยที่ควรกล่าวถึงคือ นายสังข์ พัธโนทัย อาจจะถูกกล่าวได้ว่านโยบายของรัฐบาลในการต่อต้าน "สมาคมสหอาชีพกรรมกร" ในขณะนั้น ส่วนใหญ่มาจากแนวความคิดของ สังข์ พัธโนทัย ⁴⁷

นายสังข์ พัธโนทัยนี้ ก่อนที่จะเข้ามาจัดตั้งสมาคมนักการทูตไทยขึ้นมีประวัติในการต่อสู้และต่อต้านการเคลื่อนไหวของบรรดาผู้ที่นิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างแข็งขัน และเพื่อให้การต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้ผลมากยิ่งขึ้น รัฐบาลจอมพล ป. กับรัฐบาลอังกฤษ จึงได้ร่วมกันจัดส่ง นายสังข์ พัธโนทัย ไปศึกษาวิชาการรวมทั้งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ประเทศอังกฤษ หลังจากนั้นสังข์ พัธโนทัย ในฐานะตัวแทนของประเทศไทยได้เข้าร่วมก่อตั้ง "สหพันธ์สหภาพแรงงานเสรีระหว่างประเทศ" (The International Confederation of Free Trade Unions หรือ I.C.F.T.U.) ในปี 2493 ทั้งนี้เพื่อแข่งขันกับ "สหพันธ์สหภาพแรงงานแห่งโลก" (World Federation of Free Trade Unions หรือ W.R.T.U.) ที่ "สมาคมสหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทย" เป็นสมาชิกอยู่ ⁴⁸

กล่าวสำหรับบทบาทของสมาคมนักการทูตไทยนั้นที่เห็นเด่นชัด คือ เป็นเครื่องมือทางการเมืองให้แก่รัฐบาลของจอมพล ป. โดยรัฐบาลใช้สมาคมนี้นี้เป็นเครื่องมือไปไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกรรมกรกับนายทุนมิให้กรรมกรนำไปใช้ เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับชนชั้นนายทุน ฉะนั้นส่วนประกอบและลักษณะการดำเนินงานของ "สมาคมนักการทูตไทย" จึงมีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจาก "สมาคมสหอาชีพกรรมกร" อย่างเด่นชัด ก็คือ ในแง่ส่วนประกอบขององค์กรสมาคมนักการทูตไทย ประกอบด้วย ทหาร นักการเมือง ข้าราชการ และนายทุน สำหรับสมาชิกทั่วไปมีทั้งกรรมกร ชาวนา พ่อค้า แม่ค้าหาบเร่ ทนายความและครู ⁴⁹

ในแง่ของลักษณะการดำเนินงานเนื่องจาก "สมาคมนักการทูตไทย" อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของจอมพล ป. ฉะนั้นเมื่อเกิดการขัดแย้งระหว่างสมาคมคนงานกับนายทุนจอมพล ป. จะมอบหมายให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งโดยทั่วไปคือจอมพลหิน ดุทธาคนี เป็นผู้ไปยอมชอมกับนายทุนในขณะที่เดียวกันก็มอบให้นายสังข์ พัธโนทัย เป็นผู้ไปไกล่เกลี่ยกับฝ่ายกรรมกร ⁵⁰

⁴⁷ สังคีต ศิริยะรังสรรค์, ประวัติการต่อสู้ของกรรมกรไทย, หน้า 216.

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 217.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 218.

⁵⁰ สยามนิกร. (4 ธันวาคม 2496)

ปลายปี 2500 เมื่อรัฐบาลเปิดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป สังขได้ทำหน้าที่เป็นผู้ระดม กรรมการในสังกัดอยู่กับ "สมาคมกรรมกรไทย" ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่ พรรคเสรีนิยมคึกคัก ตามคำขอรับรองของจอมพล ป. ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคเสรีนิยมคึกคัก เป็นฝ่ายชนะแต่การเลือกตั้งคราวนั้นมีลักษณะที่ "สกปรก" มาก ฉะนั้นจึงกลายเป็นชนวนให้จอมพลสฤษดิ์ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

ในปี พ.ศ. 2497 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตระหนักว่าเมื่อได้ล้มล้าง สหภาพกรรมกรฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์ลงไปแล้ว เช่นนั้น ก็อาจจะได้พิจารณาหาทางให้ กรรมกร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีน ได้มีทางรวมกัน เพื่อแสดงความคิดเห็นบ้างจึงได้สนับสนุนให้ตั้งสมาคมกรรมกร ขึ้นมาอีกสมาคมหนึ่ง เรียกว่า "สมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย" (The Free Workmen's Association of Thailand (FWAT) เพื่อสร้างความเชื่อใจให้เกิดขึ้นแก่พวกกรรมกรซึ่งเป็น คนจีน และเพื่อควบคุมโดยใกล้ชิด รัฐบาลได้มอบหมายให้พ่อค้าคนจีนผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่งเป็นผู้ดำเนินงานอยู่เบื้องหลัง และมี พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ๑๒ อธิบดีกรมตำรวจสมัยนั้น เป็นผู้อุปถัมภ์สมาคม นี้ ๑๓ สำนักงานของสมาคมตั้งอยู่ที่ ภัคดาการนิวเปงเชียง ขณะนี้คืออยู่ที่ถนนสาทรใต้ และมีสมาชิก ประมาณ 14,000 คน ๑๔ โดยมินายเลื่อน บัวสุวรรณ เป็นนายกสมาคม

สำหรับภาพรวมบทบาทของกรรมกรฝ่ายรัฐบาลเนื่องจากทั้งสองสมาคมมีรัฐบาลไทย สนับสนุนโดยเปิดเผยทุกด้าน ทั้งในด้านการเงิน การศึกษา สมาชิกและการดำเนินงาน ฯลฯ จึง ไม่อาจยืนบนขาของตนเองได้ ประกอบกับผู้บริหารของสมาคมขาดอุดมการณ์และนโยบายที่แน่นอน มุ่งที่จะเอาใจผู้ใหญ่ (นักการเมือง) เพื่อแสวงหาอิทธิพลและประโยชน์ส่วนตัว ความจริงแล้ว ความเคลื่อนไหวของสมาคมกรรมกรฝ่ายรัฐบาลในยุคนี้คือกึกก้องไม่แพ้สมาคมกรรมกรที่นิยมคอมมิวนิสต์ ในสมัยหลังสงคราม แต่เนื่องจากการรวมตัวมิได้เกิดจากการมีอุดมการณ์ร่วมกันและมีมิใช่เกิดจากความต้องการของกรรมกรเอง แต่เป็นความต้องการของรัฐบาลเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมือง

๑๑ สังคีต ทิริยะรังสรรค์, ประวัติการต่อสู้ของกรรมกรไทย, หน้า 220.

๑๒ สมพงษ์ ชูมาก, ชนชั้นกับการเมือง, หน้า 4.

๑๓ เด่นพงษ์ พลละคร, สหภาพแรงงาน, หน้า 60.

๑๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

ซึ่งมีใช้ผลประโยชน์โดยตรงของกรรมกร กรรมกรจึงขาดความสนใจและไม่มั่นใจในสถานการณ์ของตน ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะให้ทุกอย่างนับตั้งแต่หาสำนักงานให้ จัดเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน คำน้ำ ค่าไฟ ออกให้หมด มีเงินสวัสดิการช่วยเหลือ ใครว่างงานก็หางานให้ทำ แม้แต่เวลาที่มีการนัดหยุดงาน ถ้า นายจ้างไม่ยอมจ่าย รัฐบาลยังมาแอบจ่ายให้อีก ฯลฯ ก็ยังไม่สามารถผูกใจกรรมกรไว้ได้ นอกจากนั้น รัฐบาลยังดำเนินการในลักษณะเอาใจทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง ทางด้านนายจ้างรัฐบาลก็มีการใช้ การสนับสนุน เช่น ส่งเสริมให้มีการตั้งสมาคมนายจ้าง เช่น สมาคมพ่อค้าไทย สภาการค้า หอการค้า ฯลฯ โดยรัฐบาลมีการส่งคนไปควบคุม และให้เงินในทางลับ เช่นกัน สรุปคือ รัฐบาลต้องการเอาใจ ทั้งสองฝ่ายเพื่อให้เกิดการด่วงดุลย์ซึ่งกันและกันทั้งฝ่ายนายจ้างและกรรมกร ตัวอย่างจะเห็นได้จาก เมื่อมีการประชุมองค์การแรงงานระหว่างประเทศรัฐบาลจะส่งผู้แทนร่วมทั้งสามฝ่าย คือ ผู้แทนฝ่าย รัฐบาล ฝ่ายนายจ้าง และลูกจ้าง จากวิธีการ ดังกล่าวทำให้ฝ่ายกรรมกรที่แท้จริงไม่สู้พอใจนัก จึง เกิดการแตกแยกในกลุ่มกรรมกรเอง แบ่งเป็นพวกเป็นเหล่า ประกอบกับการดำเนินงานของสมาคม กรรมกรฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่ปฏิบัติงานอยู่ได้ค้นหาโอกาสคอยชักชวนยุยงอยู่ตลอดเวลา และมีบรรดา นักการเมืองที่ต้องการหาเสียงเข้าร่วมยุยงด้วย ทำให้ความเคลื่อนไหวของกรรมกรไทยและ กรรมกรจีนในระยะหลังๆ กลับเบนเข็มไปพึ่งพาคู่ค้ารัฐบาล ซึ่งจะเห็นได้จาก ปี พ.ศ. 2498- 2499 ได้เกิดกลุ่มกรรมกรที่ต่อต้านอเมริกาเรียกร้องให้ประเทศไทยถอนตัวออกจากซีโต้ และ เปิด สัมพันธ์กับจีนแดง การรวมตัวกันของกรรมกรในระยะนี้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งแม้แต่บุคคลในแค้น ระดับบริหารที่รัฐบาลส่งมาดำเนินงานตั้งแต่ในระยะต้นก็ยังเห็นคิดเห็นชอบด้วย ในวันกรรมกร เมื่อปี 2498 มีการเดินขบวนจากสนามหลวงมาทำเนียบรัฐบาล เพื่อต่อต้านในเรื่องต่างๆ ตามที่กล่าวแล้ว มีกรรมกรมาร่วมเดินขบวนหลายหมื่นคน ^{๖๖} หลังจากนั้นปรากฏว่าผู้นำกรรมกรฝ่ายรัฐบาลบางกลุ่ม ไม่ว่าของสมาคมกรรมกรไทยหรือสมาคม เสรีแรงงานแห่งประเทศไทยและอื่นๆ ได้พยายามที่จะ ถอนตัวจากกลุ่มกรรมกรสากลฝ่ายประชาธิปไตย เพื่อแย่งกันเข้าไปร่วมขบวนการกรรมกรสากล ฝ่ายคอมมิวนิสต์ ^{๖๗} ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสมาคมสหอาชีพฯ และพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง ประเทศไทยทำให้หมดไปจากกรรมกรไม่

^{๖๖} สอนอง ถมั่งรักสิทธิ์, แนวคิดในการต่อสู้คอมมิวนิสต์, หน้า 61.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

ในปี พ.ศ. 2498 นี้เอง รัฐบาลได้ประกาศใช้ พรบ. ทรรคการ เมืองกลุ่มกรรมกร จึงได้ก่อตั้งพรรคการเมืองของคนชั้นข้าง ใต้ชื่อว่า "พรรคกรรมกร" มีนายประกอบ วัฒนคุณาลักษณ์ อดีตประธานสหพันธ์กรรมกรรถไฟมหักกะลิน ที่เคยถูกจับและจำคุก เมื่อครั้งกรรมกรรถไฟหยุดงานในปี 2495 เป็นหัวหน้าพรรค นางไคล ชูณหจันทร์ เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้มีนโยบายเรียกร้องให้เลิกกฎหมายแรงงาน เพื่อคุ้มครองกรรมกรและจัดตั้งสหพันธ์แรงงานได้โดยเสรีและเรียกร้องให้มีวันกรรมกรเช่นเดียวกับที่เคยมีมาแล้ว แต่ถูกจอมพล ป. ยกเลิกไป

ในระบอบนั้นปรากฏว่าภายในสมาคมกรรมกรไทยเองก็เกิดการแตกแยก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหภาพแรงงานต่างๆ ซึ่งไม่ต้องการจะอยู่ภายใต้อิทธิพลจากรัฐบาล จากแรงกดดันดังกล่าว จึงได้เกิดองค์การกรรมกรที่สำคัญขึ้นมาอีกองค์การหนึ่ง เรียกว่า "กรรมกร 16 หน่วย" นำโดย นายประเสริฐ ชำป้อมจิต ประธานสหพันธ์กรรมกรสามล้อ และบุคคลชั้นนำในสมาคมกรรมกรไทย กรรมกร 16 หน่วย ประกอบด้วย กรรมกรรถไฟ กรรมกรไฟฟ้า กรรมกรสามล้อ กรรมกรโรงสี กรรมกรโรงเลื่อย กรรมกรทอผ้าปั่นด้าย กรรมกรตัดผม กรรมกรรวมเมล และอื่นๆ มูลเหตุสำคัญในการแต่งตั้งก็เพื่อเรียกร้อง พรบ. แรงงาน และเพื่อต่อวงศ์ญาติอำนาจของสมาคมกรรมกรไทยนั่นเอง ๕๗

5. สมัยหลังพระราชบัญญัติแรงงาน 2499

สถานการณ์ของบรรดาสมาคมกรรมกร สหภาพแรงงานทั้งหลายที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นยังไม่มีสภาพ เป็นสมาคมลูกจ้างหรือสหภาพแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะยังไม่มีพระราชบัญญัติแรงงานให้การรับรองสถานภาพทางกฎหมายแก่บรรดาสมาคมลูกจ้างเหล่านั้น รัฐบาลขณะนั้นได้รับคำร้องเรียนจากลูกจ้าง กรรมกร จำนวนมากเกี่ยวกับการเอารัดเอาเปรียบทางด้านการใช้แรงงานของนายจ้าง ประกอบกับ จอมพล ป. ฟิลิปสงคราม ผู้ได้รับความรู้จากการเดินทางไปดูงานในสหรัฐอเมริกา มากพอสมควร และเกิดความตื่นนียมขย่งในระบบสหภาพแรงงานของประเทศ ฝ่ายตะวันตกเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงได้เสนอให้มีการออกกฎหมายแรงงานขึ้นมา ภายใต้การผลักดันและสนับสนุนจากบรรดาผู้นำกรรมกร และจากข้อเสนอแนะจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศ บางองค์การอีกทางหนึ่ง

๕๗ ชาตชัย งามโกมุต, "แรงงานกับปัญหาการนัดหยุดงานในประเทศไทย," หน้า 21.

ช่วงเวลาขณะนั้นประเทศไทยได้รับความร่วมมือจากองค์การกรรมากรสากล องค์การยูซอม (Usom : United States Oversea Mission) และ เอ.ไอ.ดี. (AID) จากสหรัฐอเมริกาทางด้านแรงงานอย่างเต็มที่ ด้วยการส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการแรงงานและมาตรฐานแรงงานมาประจำในประเทศไทย คือ ดร.ลูวิก แฮมเบอร์เกอร์ (Dr.Ludwig Hamburger) ผู้เชี่ยวชาญคนนี้ได้ เสนอรายงานการสำรวจแรงงานที่มีประโยชน์ให้แก่รัฐบาลไทยในขณะนั้นเป็นอย่างมาก และเป็นอีกแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลไทยดำริที่จะให้มีการร่างพรบ. เกี่ยวกับแรงงานเกิดขึ้นมา ๕๘

ในตอนแรก ความคิดที่จะร่าง พรบ. แรงงานได้แยกออกเป็นสองร่างด้วยกัน คือ ร่างแรก เป็นเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงาน อาทิ เช่น การกำหนดเวลาทำงาน การกำหนดอัตราค่าจ้าง การกำหนดสวัสดิการค่างา ของคนงาน ฯลฯ ส่วนอีกร่างหนึ่งนั้นเป็นเรื่องของ พรบ. แรงงานโดยตรง อาทิ เช่น เป็นเรื่องของการให้สิทธิ เสรีภาพในการจัดตั้งองค์การของคนงานในรูปของสหภาพแรงงาน การกำหนดขั้นตอนของการเจรจาต่อรองสภาพการจ้างงาน ฯลฯ

เมื่อการร่างพรบ. สองฉบับนี้เสร็จลง และเสนอให้รัฐบาลพิจารณาโดยผ่านทางพรรคบึงคิลลา รัฐบาลได้เอาร่างพรบ. ทั้งสองฉบับนี้มารวมเข้าด้วยกัน เป็นกฎหมายฉบับเดียวกันให้ชื่อว่า พระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 ๕๙ พระราชบัญญัตินี้ เริ่มใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2500 ๖๐ นับเป็นกฎหมายแรงงานฉบับแรกของประเทศไทย มีลักษณะเป็นการรวมกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ไว้ด้วยกัน โดยทางด้านคุ้มครองแรงงาน ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องเวลาทำงาน เวลาหยุดงาน การใช้แรงงานหญิงและเด็ก การจ่ายค่าจ้าง เงินชดเชย ค่าทดแทน สวัสดิการ และการตรวจและควบคุมแรงงานด้านแรงงานสัมพันธ์ ก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการก่อตั้งสมาคมนายจ้างและสหภาพแรงงาน, สิทธิหน้าที่และการดำเนินงานของสมาคมนายจ้าง และสหภาพแรงงาน, การรวมเป็นสหพันธ์ การร่วมเจรจาต่อรองและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับข้อพิพาทแรงงาน

๕๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

๕๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

๖๐ ประคนธ์ พันธุ์วิชาคกุล, คำอธิบายพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518

ฉบับพิสดาร เล่มที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977), 2527), หน้า 2.

จาก พรบ. แรงงานฉบับนี้ สิ่งที่ถูกจ้าง กรรมกร พอใจมากที่สุดประการหนึ่งก็คือ การยอมรับสภาพแรงงานว่าเป็นองค์การที่ถูกต้องตามกฎหมาย ปรากฏว่าหลังจากกฎหมายใช้บังคับ มีลูกจ้างกรรมกรต่าง ๆ ได้สนใจและรวมตัวกันจัดตั้งสหภาพแรงงานขึ้น ทว่าการจดทะเบียนโดยถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งสิ้น 154 สหภาพ ^{๕๑} และมีการรวมกันเป็นสหพันธ์ 2 สหพันธ์ คือ

1. สหพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2500 ^{๕๒} มีสหภาพแรงงานเป็นสมาชิก 25 สหภาพ ผู้ก่อตั้งสหพันธ์คือ บุคคลในคณะผู้แทนกรรมกร 16 หน่วย นั้นเอง และอยู่ภายใต้ความอุปถัมภ์ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จำนวนสมาชิกประมาณ 800 คน

2. สหพันธ์เสรีแรงงานแห่งประเทศไทย มีสหภาพแรงงานเป็นสมาชิก 24 สหภาพ ผู้ก่อตั้งคือ คณะผู้บริหารเดิมของสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย ที่ได้สลายตัวไป หลังจาก พรบ. แรงงาน พ.ศ. 2499 ออกมาบังคับใช้ จำนวนสมาชิกประมาณ 1,500 คน โดยมี พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ เป็นผู้ให้การสนับสนุน

ในระยะเวลาพิเศษที่สหภาพแรงงาน และสหพันธ์แรงงานเหล่านี้ก่อตั้งขึ้นมาปรากฏว่ามีการเรียกร้องและนัดหยุดงาน รวมทั้งปิดงานรวม 22 ครั้ง มีลูกจ้างเกี่ยวข้อง 12,977 คน ใช้ วันหยุดงานไปทั้งสิ้น 207 วัน^{๕๓} แม้ว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบในขณะนั้นคือ กรมประชาสงเคราะห์จะ ได้จัดหลักสูตรอบรมแก่ผู้นำลูกจ้าง แต่ก็ไม่ได้ช่วยอะไรมากนัก ประกอบกับการเมืองในระบุนั้น รุนวายนมาก ลูกจ้าง, กรรมกรสมัยนั้นถูกนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลปั่นหัวอย่างเต็มที่ นอกจากนั้น บรรดานักการเมืองบางพวกก็อาศัยกรรมกรสร้างชื่อเสียงตนเอง โดยการแสดงตัว เป็นหัวหน้าผู้นำ กรรมกร จัดตั้งสหภาพแรงงานขึ้น ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีความรู้หรือความเข้าใจวิธีการปฏิบัติงานของ สหภาพแรงงานเลย จึงเกิดสหภาพแรงงานมากมายดังที่เห็น เพราะกฎหมายระบุเพียงว่าคนงาน เพียง 7 คนขึ้นไปก็อาจเข้าชื่อขอตั้งสหภาพแรงงานได้แล้ว

^{๕๑} นิคม จันทรวิฑูร, สมาคมลูกจ้างกับประสบการณ์ของประเทศไทย, หน้า 18.

^{๕๒} กองแรงงาน กรมประชาสงเคราะห์, รายงานสถิติกรรมกรประจำปี 2500 (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2501), หน้า 68.

^{๕๓} จ้างงค์ สมประสงค์, การแรงงานสัมพันธ์ : หลักและวิธีปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทหอการค้าพิมพ์ จำกัด, 2521), หน้า 43-44.

ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 ในวันฉลองวันกรรมกรสากล สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้เชิญผู้แทนกรรมกรไทยไปร่วมงานฉลองที่ปักกิ่งอีก ซึ่งมีผู้แทนกรรมกรเดินทางไปรวม 2 คณะ คณะแรก ได้แก่ คณะผู้แทนจากสมาคมกรรมกรแห่งประเทศไทย มีจำนวน 7 คน ประกอบด้วย นายประกอบ โดลักษ์ฉวีฉ่า (หัวหน้าพรรคกรรมกร) นายทองย้อย ปาลกะวงศ์ (ผู้แทนสมาคมโรงเลื่อย) นายสุวิทย์ เนียมมสา (ผู้แทนกรรมกร 16 หน่วย) นายสมปอง จิตรจินดา (ผู้แทนกรรมกรก่อสร้าง) นายขจร วัจนะดิลก (ผู้แทนกรรมกรครูโรงเรียนราษฎร์) นายทองใบ เทียงสุสุข (ผู้แทนกรรมกรโรงสี) และนายสันต์ อึ้งกระกุล (ผู้แทนกรรมกรโรงงานทอผ้า) อีกคณะหนึ่งมีเพียง 2 คน คือ นายประเสริฐ ขำป้อมจิตร และนายสุภชัย ศรีสดี ประธานและกรรมการกรรมกร 16 หน่วย ปรากฏว่า 2 คณะ เมื่อเดินทางกลับประเทศไทยได้ถูกจับกุมตามข้อหา มีการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์และถูกควบคุมตัวอยู่ระยะหนึ่ง ⁶⁴

หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2500 ปรากฏว่าพรรคกรรมกรซึ่งมีนายประกอบ โดลักษ์ฉวีฉ่า เป็นหัวหน้าพรรค ไม่ได้รับการเลือกตั้งเลย รัฐบาลอุกโจมคิทัก ทั้งจากประชาชนและพรรคการเมืองอื่นว่า เป็นการเลือกตั้งที่สกปรกที่สุด จนในที่สุด จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำทหารเข้าทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2500 พร้อมกับมอบหมายให้นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราว และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปอีก เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2500 การเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่าพรรคเสรีมนังคศิลาตกอันดับ แต่มีพรรคประชาธิปไตยและพรรคฝ่ายค้านของเสรีมนังคศิลาได้รับเลือกตั้งมากขึ้น จอมพลถนอม กิตติขจร ได้เป็นนายกรัฐมนตรี บริหารประเทศอยู่ได้เพียงไม่ถึง 1 ปี ถูกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิวัติอีกครั้งเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ⁶⁵ ผลของการปฏิวัติครั้งนี้เองทำให้ประเทศไทยต้องวางจากการมีรัฐธรรมนูญไปถึง 10 ปี กิจกรมในทางการเมืองต่างๆ เป็นต้นว่า พรรคการเมือง การเลือกตั้ง ฯลฯ ก็พลอยสลดหยุดลงไปด้วย และทำให้การรวมกลุ่มกันของลูกจ้าง กรรมกรไทยที่มีอายุมาได้เพียง 1 ปี กับ 10 เดือน ต้องถล่มล้มสลายลงโดยได้มีการออกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 19 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2501 ยกเลิกพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 โดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความเห็นว่า พระราชบัญญัติแรงงาน

⁶⁴ ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งประเทศไทย, การต่อสู้ของกรรมกรไทย (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2518), หน้า 38.

⁶⁵ เต็มพงษ์ พลละคร, สหภาพแรงงาน, หน้า 79.

พ.ศ. 2499 เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความวุ่นวาย แดกแยกแหว่งนายจ้างกับกรรมกร และช่วย
ให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์สามารถเข้าเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ลัทธิและยุยงกรรมกรไปในทางที่มีขอบ
โดยกว้างอย่างไ้วัน ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 19 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2501 ไว้ดังนี้

"โดยที่ พระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 มีบทบัญญัติไม่เหมาะสม เปิดช่องให้
เป็นเครื่องมือยุยงส่งเสริมให้เกิดความวุ่นวายระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ทำลายความเห็นใจ
และการประนีประนอมระหว่างกัน กับทั้งเป็นโอกาสให้ตัวแทนคอมมิวนิสต์อาศัยบทบัญญัติแห่ง
พระราชบัญญัตินี้ เป็นเครื่องมือยุยงลูกจ้างในทางมิชอบอันเป็นกลวิธี เพื่อจุดประสงค์ตามแผนการ
ทั้งนี้ทำให้เกิดระส่ำระสายในการประกอบอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เป็นภัยร้ายแรงแก่การค้า
งานเศรษฐกิจ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ ดังปรากฏตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นแล้ว
คณะปฏิวัติเห็นสมควรให้ยกเลิกพระราชบัญญัตินี้เสีย และในขณะเดียวกันควรกำหนดการคุ้มครอง
และอำนวยความสะดวกแก่ลูกจ้างตามสมควร ⁶⁶

ผลของประกาศคณะปฏิวัติฉบับดังกล่าว ทำให้บรรดาสหภาพแรงงานและสหพันธ์
แรงงานทั้งหลายที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติแรงงาน 2499 ก็เป็นอันล้มสลายลง และผู้นำสหภาพ
แรงงานและนักการเมืองผู้สนับสนุนขบวนการสหภาพแรงงานถูกจับกุม ปรากฏว่าบรรดาผู้นำกรรมกร
ที่สังกัดอยู่ในสมาคมกรรมกรไทย กรรมกร 16 หน่วยงาน ได้ถูกจับกุมไปเป็นจำนวนมาก เช่น นายสังข์
พัธโนทัย นายประกอบ โฉลกษณ์ล้ำ นายประเสริฐ ชาติสัมพันธ์ นายวิเศษ ศรีภักตรา นายโกศล
กิจจานุวัฒน์ นายบรรจง แยกเพ็ง นายเทพ คำลือชา นายประภาส สุขันธ์ เป็นต้น ผู้ถูกจับกุม
ในครั้งนั้นมีจำนวนมาก จนสหพันธ์สหภาพเสรีแรงงานระหว่างประเทศยื่นหนังสือประท้วงรัฐบาลไทย
ว่า การกระทำเช่นนั้นเป็นการคัดรอนสิทธิ และเสรีภาพของลูกจ้าง กรรมกรไทย เป็นการทำลาย
สิทธิมนุษยชน แต่รัฐบาลก็อ้างว่า เหตุที่ต้องจับกุมคุมขังก็เพราะว่าพวกนี้ฝึกฝืนลัทธิคอมมิวนิสต์และมี
พฤติกรรม เป็นไปในทางส่งเสริมและเผยแพร่ลัทธินี้ด้วย อย่างไรก็ตามก็ตีพวกนี้ถูกปลดปล่อย เป็นอิสระ
เกือบหมด หลังจากการตายของจอมพลสฤษดิ์ ⁶⁷

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

ปรากฏว่าในปี 2502 ได้มีใบปลิวออกมาในนามของสภาคนงานแห่งประเทศไทย คัดค้านและโจมตีรัฐบาลในเรื่องกรรมกรและอื่นๆ ที่ได้มีการจับกุม นายสุภชัย ศรีสดี กับพวก 10 กว่าคน ใบข้อหาเป็นการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งใบที่สุภชัย พลสฤษดิ์ฯ ได้ส่งเข้ามาตรา 17 ประหารชีวิต นายสุภชัย ศรีสดี เมื่อ 6 กรกฎาคม 2502 ส่วนบุคคลอื่นถูกส่งตัวไปคุมขังเป็นระยะเวลา 10 ปี

ในช่วงระยะเวลาในการบริหารแรงงานก็ตกเป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยโดย คณะปฏิวัติได้ให้อำนาจในการออกประกาศกระทรวง เรื่องการคุ้มครองแรงงานและการแรงงานสัมพันธ์ แต่ไม่มีส่วนที่เกี่ยวกับสภาพและการร่วมเจรจาต่อรองอันเป็นข้อสังเกตได้ว่าเจตนาของ คณะปฏิวัติที่ยกเลิก พรบ. แรงงาน พ.ศ. 2499 ก็คือต้องการให้ยกเลิกกลุ่มผลประโยชน์ของลูกจ้าง กรรมกรนั่นเอง ⁶⁸

ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 รัฐบาลคณะปฏิวัติได้ตรา "พระราชบัญญัติกำหนด วิธีการระงับข้อพิพาทแรงงาน พ.ศ. 2508" ขึ้น มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2509 ⁶⁹ ซึ่งเป็น การกำหนดข้อปฏิบัติต่างๆ ให้แก่นายจ้างแต่งตั้งตัวแทนเป็นผู้เจรจา แต่ลูกจ้างก็ไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่เพราะขาดองค์การถาวร และส่วนใหญ่จะมีการตั้งตัวแทนก็ต่อเมื่อมีการนัดหยุดงาน แล้วตัวแทนเหล่านี้ก็ไม่มีอำนาจเต็มกว่าที่จะมีการตกลง ต้องมีการหารือกับลูกจ้างแลกเปลี่ยนตัวแทน อยู่บ่อยๆ ⁷⁰ อย่างไรก็ดี ในบางบริษัทก็ได้มีการก่อตั้งคณะกรรมการหารือ และคณะกรรมการประจำ โรงงานขึ้นทำหน้าที่ให้ความเห็นกับการปฏิบัติงานประจำวัน แต่ก็ทำกับในวงจำกัด เฉพาะในบริษัท ใหญ่ๆ เกี่ยวกับงานในหน้าที่เท่านั้น ⁷¹

⁶⁸ ชาอุทัย รามโกมุท, "แรงงานกับปัญหาการนัดหยุดงานในประเทศไทย," หน้า 52.

⁶⁹ ประคนธ์ พันธุ์วิชาติกุล, คำอธิบายพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ฉบับพิสดาร เล่มที่ 1, หน้า 2.

⁷⁰ นิคม จันทร์วิฑูร "สมาคมลูกจ้างกับประสบการณ์ของประเทศไทย" ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, หน้า 7. (ยัดสำเนา)

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

6. สมัยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103/2515

ถึงแม้ช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ.2501 ถึง พ.ศ.2514 อันถือได้ว่าเป็นยุคเผด็จการ ค่อมเนื่องระหว่างสมัยของ จอมพลสฤษดิ์ และจอมพลถนอมนั้น แม้คนงานจะถูกกริดรอนสิทธิเสรีภาพ ขนาดไหนก็ตาม แม้ว่าจอมพลทั้งสองนี้จะมีมาตรา 17 เป็นอำนาจเด็ดขาดที่จะสั่งฆ่าใครคนใดคนหนึ่งบนผืนแผ่นดินไทยนี้ก็ไม่ได้ แต่ลูกจ้าง กรรมกร คนงานไทยก็ไม่เคยที่ประท้วงหรือประท้วง มาตรา 17 ของระบบเผด็จการทหาร การนัดหยุดงานจึงยังคงมีอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าว⁷² โดยมีการนัดหยุดงานถึง 152 ครั้ง มีลูกจ้างที่เข้าเกี่ยวข้องกับ 26,763 คน จำนวนวันทำงานที่สูญเสีย 84,440 วัน⁷³

ประเทศไทยว่างเว้นรัฐธรรมนูญจนถึงปี พ.ศ. 2511 จึงได้มีรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองประกาศใช้ มีรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติ ปี พ.ศ. 2514 รัฐบาลได้ยกฐานะกองแรงงานสัมพันธ์ในกรมประชาสัมพันธ์ เป็นกรมแรงงาน สังกัดกระทรวงมหาดไทย กรมแรงงานได้รับเรื่องร่างกฎหมายแรงงานอย่างขมกเขม้น แต่พอเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ก็ให้เกิดการปฏิวัติขึ้นอีกในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 ภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจร

และในปี พ.ศ. 2515 จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้ออก "ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 103" ลงวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2515 ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 19 และพระราชบัญญัติกำหนดวิธีการระงับข้อพิพาทแรงงาน พ.ศ. 2508 ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 นี้ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ คือให้อำนาจแก่กระทรวงมหาดไทยอย่างกว้างขวางในการกำหนดการแรงงานสัมพันธ์ไว้วันข้อ 4 และข้อ 11 มีข้อความดังต่อไปนี้

"ข้อ 4 ให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจการแรงงานสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

- (1) หลักเกณฑ์และวิธีการ เรียกร้องของนายจ้างกับลูกจ้างเกี่ยวกับสภาพการจ้าง
- (2) วิธีการระงับข้อพิพาทแรงงานที่กระทำโดยพนักงานประนอมข้อพิพาทแรงงาน ผู้ชี้ขาดข้อพิพาทแรงงาน และคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์

⁷² อารมณ์ พงศ์พจัน, กรรมกร (กรุงเทพมหานคร : บริษัทการพิมพ์, 2522), หน้า 61.

⁷³ ฝ่ายสถิติแรงงาน กองวิชาการและวางแผน กรมแรงงาน.

(3) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปิดงาน งดจ้างของนายจ้าง และการนัดหยุดงานของลูกจ้าง รวมทั้งการระงับการปิดงาน งดจ้าง และการนัดหยุดงาน

(4) ให้มีคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ เพื่อทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาทแรงงาน และวินิจฉัยชี้ขาดการกระทำซึ่งกระทรวงมหาดไทยจะได้กำหนดว่าเป็นการกระทำอันไม่เป็นธรรม

(5) การจัดตั้งการค้าเป็นกิจการ และการควบคุมสมาคมนายจ้างและสมาคมลูกจ้าง ตลอดจนการควบคุมสมาคมนายจ้างหรือสมาคมลูกจ้าง รวมทั้งการเลิกสมาคม"

"ข้อ 11 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งออกตามความในข้อ 4 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกิน สี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ" 74

ในประกาศฉบับนี้ ได้ให้อำนาจกระทรวงมหาดไทยในการกำหนด เรื่องการคุ้มครองแรงงานและการแรงงานสัมพันธ์ โดยเฉพาะในเรื่องการแรงงานสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทยจึงได้ออกประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 16 เมษายน 2515 ให้สิทธิลูกจ้างและนายจ้างรวมตัวกันได้ โดยใช้ชื่อว่า "สมาคมลูกจ้าง" และ "สมาคมนายจ้าง" และขอจดทะเบียน เป็นนิติบุคคลได้ตามกฎหมาย แต่ประกาศฉบับนี้จำกัดขอบเขตการจัดตั้ง และการเป็นสมาชิกสมาคมลูกจ้างมากกว่าพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 โดยผู้จัดตั้งสมาคมลูกจ้างแห่งใดแห่งหนึ่ง จะต้องมียาจ้างคนเดียวกัน หรือในกิจการประเภทเดียวกันและงานนั้นขึ้นอยู่กับจังหวัดเดียวกัน โดยไม่คำนึงจำนวนนายจ้าง ผลจากประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 นี้ จึงทำให้สมาคมลูกจ้างขึ้นอีกครั้งหนึ่งหลังจากถูกยกเลิกไปเป็นเวลานานถึง 14 ปี โดยสมาคมลูกจ้างที่ได้รับการจดทะเบียนรับรองฐานะในปีที่มีการประกาศใช้กฎหมายแรงงาน (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 103) เริ่มแรกมี 6 สมาคม คือ 75

1. สมาคมลูกจ้างไฟฟ้านครหลวง จดทะเบียนเมื่อ 29 กันยายน 2515
2. สมาคมลูกจ้างการขนส่งและบริการขนส่งสินค้าออก จดทะเบียนเมื่อ 19 ตุลาคม 2515
3. สมาคมลูกจ้างการรถไฟแห่งประเทศไทย จดทะเบียนเมื่อ 19 ตุลาคม 2515

74 ประคนธ์ พันธุ์วิชาดกุล, คำอธิบายพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ฉบับพิสดาร เล่มที่ 1, หน้า 2.

75 อนันต์ อนันตกุล, สหภาพแรงงานในประเทศไทย เฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ (พระนคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2520), หน้า 14.

4. สมาคมลูกจ้างนครหลวง จดทะเบียนเมื่อ 19 ตุลาคม 2515
5. สมาคมลูกจ้างอุตสาหกรรมเหล็กสมุทรปราการ จดทะเบียนเมื่อ 15 ตุลาคม

2515

6. สมาคมลูกจ้างอุตสาหกรรมทอผ้า (ใบค้นสัมพันธ) จดทะเบียนเมื่อ 19 ตุลาคม 2515

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2515 ทางกรมได้ประกาศใช้กฎหมายด้านแรงงานที่สำคัญอีกฉบับหนึ่ง คือ กฎหมายว่าด้วยการประกอบอาชีพของคนต่างด้าว เป็นการริเริ่มงานในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของแรงงานไทย กล่าวคือ ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2516 คนต่างด้าวที่ประกอบอาชีพในประเทศไทยจะต้องได้รับอนุญาตจากทางกรมแรงงาน การออกกฎหมายฉบับนี้ช่วยให้กรมแรงงานได้มีบทบาทมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องใช้กำลังเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติตามกฎหมายนี้เป็นจำนวนมาก เฉพาะคนต่างด้าวที่พำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทยมาก่อนวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2516 มีจำนวนเกือบถึง 300,000 คน ⁷⁶

บรรยากาศทางแรงงานเริ่มส่อเค้าขึ้นก็เมื่อคนงานโรงเหล็ก พระประแดง รวบรวม 300 คน ได้หยุดงานในเดือนมิถุนายน 2516 ที่เกิดมาเป็นข่าวสำคัญก็เพราะการหยุดงานครั้งนี้เป็นการประท้วงของคนงานต่อกรณีที่นายจ้างได้ปลดหัวหน้าคนงานซึ่งกำลังจะก่อตั้งสมาคมลูกจ้างขึ้น คือ นายผัน วงษ์ดี เหตุการณ์คลี่คลายลงเมื่อกรมแรงงานได้นำเรื่องเข้าสู่ คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยกรมแรงงาน กล่าวได้ว่าเป็นก้าวแรกของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์

ปัญหาข้อขัดแย้งและข้อพิพาทแรงงานมีท่าทีขยายตัวตั้งแต่ก่อน กรกฎาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา และที่น่าสนใจมากที่สุดก็คือ การหยุดงานใหญ่ครั้งแรกเป็นการหยุดงานของลูกจ้างของโรงงานมักกะสัน ซึ่งเป็นการหยุดงานของลูกจ้างการรถไฟครั้งแรกในช่วง 17 ปีที่ผ่านมา แต่การหยุดงานครั้งนี้เจรจากองกันได้ภายใน 1 วัน จึงไม่เกิดความเสียหายมากนัก แต่อย่างน้อยก็แสดงให้เห็นว่าปัญหาแรงงานเริ่มก่อตัวแล้ว เพราะแม้คนงานของรัฐบาลเองก็เริ่มแสดงความไม่พอใจตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึง กันยายน พ.ศ. 2516 มีข้อเรียกร้องและการนัดหยุดงานเกือบ

⁷⁶ นิคม จันทรวิทุร, แรงงานไทย : การเดินทางที่ยาวนาน (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 4.

ทุกวันจนทำให้ทางรัฐบาลเกิดความวิตกเกรงว่าจะลุกลาม ชื่อเรียกร้องส่วนใหญ่จะให้เพิ่มค่าแรงและค่าครองชีพ และการที่นายจ้างไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน ในด้านรัฐบาลก็มีการประกาศกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำครั้งแรกในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2516 และต่อมาเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งก็ได้มีประกาศกำหนดเป็น 16 บาท อีกในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2516 และด้วยเหตุผลของการชุมนุมที่สนามหลวง ทางราชการก็ได้ประกาศเพิ่มเป็น 20 บาท ในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2517

กล่าวโดยสรุปในช่วงเดือน กรกฎาคม สิงหาคม และกันยายน พ.ศ. 2516 ลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมีการเคลื่อนไหวผลงงานกันมากเป็นพิเศษในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา ทิศทางจากข้อเรียกร้องและการเคลื่อนไหวก็สามารถสรุปสาเหตุได้หลายประการ เช่น การเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพ ซึ่งเป็นผลจากราคาน้ำมันได้เพิ่มสูงขึ้น ค่าจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังต่ำ ปัญหาการปกครองบังคับบัญชา แบนอนการผ่อนคลายบรรยากาศทางการเมือง การประกาศใช้กฎหมายแรงงานให้สิทธิแก่คนงาน การให้ความเห็นอกเห็นใจสนับสนุนจากสื่อมวลชน ก็นับว่าเป็นตัวสนับสนุนที่สำคัญ ๗๗

ในเดือน ตุลาคม ปีพ.ศ. 2516 ได้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่ประชาชนทุกอาชีพ ต่างลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ลูกจ้าง กรรมกร ก็เป็นหนึ่งในบุคคลเหล่านั้น โดยเหตุการณ์ดังกล่าวมีที่มาพอสรุปได้ดังนี้

ในช่วงสองปีก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น ผลของการพัฒนาในช่วงก่อนก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมาย นอกจากนั้นรัฐบาลยังนำเอาการปกครองแบบเผด็จการทหารกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง การรัฐประหารครั้งนี้ทำให้ประชาชนทั่วไปหมดความอดทน เพราะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กลุ่มผู้ปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อนุกรม-ประศาสน-พรรค ต้องการผูกขาดอำนาจของคนในรูปเผด็จการต่อไปโดยไม่สนใจต่อปัญหาของประเทศชาติและประชาชน ด้วยเหตุนี้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประชาชน คนจนในเมืองที่อาศัยอยู่ตามสลัม ลูกจ้าง กรรมกร ชาวนา และนักศึกษา ประชาชนที่เริ่มหมดศรัทธาในตัวรัฐบาลได้เริ่มหันมาจับกลุ่มกันเพื่อหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง กลุ่มที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด เนื่องจาก เป็นกลุ่มที่มีเสรีภาพมากที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่นๆ คือ นิสิตนักศึกษา เราไม่อาจปฏิเสธถึงบทบาทของการเคลื่อนไหวของนิสิต นักศึกษา ที่มีต่อบทบาทของลูกจ้าง กรรมกร ด้วยเหตุนี้จึงขอนำเรื่องราวของความเคลื่อนไหวของ นิสิต นักศึกษา มากกล่าวไว้ในที่พอเป็นสังเขป ดังนี้

๗๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

กล่าวได้ว่ากิจกรรมของกลุ่มนักศึกษาไทยได้เริ่มเติบโตขึ้นในช่วงปลายของทศวรรษ
ปี 2503 อย่างไรก็ตามได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ว่าการเจริญเติบโตของกลุ่มนักศึกษานั้นมิได้เกิดขึ้น
อย่างค่อเนื่องในด้านความคิด หากเกิดขึ้นเนื่องจากการขยายตัวของกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ
ปัญหาสังคมทั้งในเมืองและชนบท ⁷⁸ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อาจจะไม่เกิดขึ้นก่อนปี พ.ศ.
2516 หากก่อนหน้านั้นไม่มีปัญญาชนจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะปัญญาชนและอาจารย์มหาวิทยาลัยที่เพิ่ง
จบจากเมืองนอกได้ช่วยกันพูดถึง ปัญหาบ้านเมืองและบ่อยครั้งวิจารณ์การกระทำของรัฐบาลอย่าง
ตรงไปตรงมา ดูเหมือนว่าการกระทำอย่างเป็นกิจลักษณะและมีพลังที่สุดในยุคนั้นได้แก่ การเขียน
บทความลงในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์, วิทยาสาร เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดการสังสมทางความ
คิดในหมู่คนซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ นักศึกษาที่หันมาสนใจปัญหาบ้านเมืองอย่างจริงจังจนกระทั่งมีการจับ
กลุ่มคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มเสนาปริทัศน์ และกลุ่มศึกษาเสีกา อันประกอบด้วย
นักศึกษาที่มีความตื่นตัวเพียงไม่กี่คนในมหาวิทยาลัยต่างๆ และค่อยๆ ก่อหวอดและได้รับความสนใจ
จากนักศึกษาทั่วไปมากขึ้น หรือมา กับที่นักศึกษาผู้ริเริ่มเหล่านี้ขยายขอบข่ายกิจกรรมของตนอย่าง
กว้างขึ้น ทั้งในรั้วมหาวิทยาลัยและภายนอก เช่น การจัดพิมพ์จุลสารเสีกา ขายให้แก่ศึกษา
กันเองในราคาถูก ร่วมกับประชาชนประท้วงการขึ้นค่าโดยสารรถเมล์ปี.ศ. 2511 หรือการจัด
กลุ่มไปสังเกตการณ์เลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2512 เป็นต้น ⁷⁹ และในปลายปี พ.ศ. 2512 นั้นเอง
นักศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ ก็ได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็น "ศูนย์กลางนิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย"
ขึ้น กิจกรรมต่างๆ ที่ศูนย์กลางเคลื่อนไหว เช่น การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น เป็นต้น สิ่งที่ทำให้
นักศึกษาได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นจำนวนมากดูจะเป็นกรณีคัดค้าน ปว. 299. และกรณี
ทุ่งใหญ่ในปี พ.ศ. 2514 ⁸⁰ กิจกรรมการเคลื่อนไหวต่างๆ เหล่านี้ของนักศึกษาทำให้ภาพพจน์

⁷⁸ Saneh Chamarik, Thai Politics and The October Revolution,
Journal of Social Science Review, 1976), p. 22.

⁷⁹ อานวยชัย ปฏิทิตตเฝ้าพงศ์, "บทบาทของนักศึกษาและปัญญาชนต่อระบอบประชา-
ธิปไตย" ใน 50 ปี บนเส้นทางประชาธิปไตย. เอกสารประกอบการสัมมนาของสมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย และกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁸⁰ ประแจ แจ็งธรรม, "จังหวะก้าวใหม่ของขบวนการนักศึกษาไทย" ปริทัศน์ 2525,
หน้า 11.

ของนักศึกษาหลายมาเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามควบคู่ไปกับภาพพจน์ที่ชั่วร้ายของรัฐบาล กล่าวในสายตาของประชาชนทั่วไปแล้วการเคลื่อนไหวของนักศึกษาหลายเป็นผู้รักษาความยุติธรรม มีจิตใจรักชาติ เสียสละ ทำงานเพื่อประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับการกระทำของรัฐบาลอย่างสิ้นเชิง กลุ่มนักศึกษา ได้กลายเป็นผู้ตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐบาล ขณะเดียวกันก็เผยแพร่ให้ประชาชนรับรู้ทั่วไป ด้วยเหตุนี้การที่ประชาชนทั่วไปแสดงออก ซึ่งการยอมรับนักศึกษาและการให้ความร่วมมือกับนักศึกษาในการณรงค์ เรื่องต่างๆ สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนได้เลือกยืนอยู่ข้างนักศึกษา และนี่เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงว่าทางด้านพื้นฐานความคิดกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคมได้หันหลังให้กับการพึ่งพารัฐบาล และแสดงเจตนาว่าจะยืนหยัดด้วยตนเอง กำหนดชะตาชีวิตของตนเองในหมู่ประชาชน จนกระทั่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวระดับชาติในเดือน ตุลาคม 2516 *1

ถึงแม้ว่าจะมีนักวิเคราะห์จำนวนมากกล่าวว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เป็นเพียงการขจัดปัญหาตัวบุคคลที่ชั่วร้ายออกไปจากสังคมไทยโดยมิได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างของสังคม แต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม ก็ถือได้ว่ามีความหมายอย่างยิ่งในแง่ของการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ทางอุดมการณ์ของประชาชนชาวไทย ดังที่นักวิชาการตะวันตกได้ประเมินการเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์ของประชาชนชาวไทยจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ไว้ว่า

"ประเทศไทยกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤติ สภาพการณ์ทั่วไป เกือบถึงขั้นสงครามกลางเมือง การต่อสู้ทางชนชั้นยกระดับสูงขึ้นจนไม่อาจคาดคะเนได้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นผลโดยตรงจากการที่ประเทศไทยถูกดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก ตั้งแต่ทศวรรษ ปี 2503 เป็นต้นมา ประชาชนได้เริ่มค้นพบบทบาทกำหนดอนาคตของตัวเองแล้ว เพื่อที่จะปลดปล่อยประเทศให้หลุดพ้นจากการครอบงำของจักรวรรดินิยม และเพื่อที่ประเทศมีอิสระในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม *2

*1 นันทวัน บุญประสาธ, "ความขัดแย้งระหว่างอุดมคติไทยเดิมและอุดมคติใหม่" ใน พลศักดิ์ จิรากรศิริ (บก.) ไทยมองไทย ทัศนะจากต่างแดน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2524) หน้า 22.

*2 Turton Andrew, Thailand : Roots of Conflict (London : Spokenman, 1978), p. 1.

คากล่าวข้างต้นนี้ย่อม เป็นการปฏิเสธภาพพจน์ของประชาชนที่ได้รับอิทธิพลมาจาก ยุคสมัยศักดินา ซึ่งเรามักได้ยินได้ฟังกันบ่อยๆ ว่า "คนไทยเป็นคนหัวอ่อน ว่านอนสอนง่ายอ่อนน้อม โดยเจตนาต่อผู้มีศักดิ์และอาวุโสสูงกว่า" ทั้งยังเป็น การปฏิเสธลักษณะของค่านิยมทางวัฒนธรรม ที่เรียกว่า "วัฒนธรรมใต้อาณัติ" (a culture of subordination) ที่นักวิชาการ โดยเฉพาะ ชาวตะวันตกชอบอ้างกันอยู่บ่อยๆ อีกด้วย

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นเหตุการณ์ที่เสนอทางออกทางหนึ่งให้แก่ ประชาชนอันที่จริงแล้วความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อสังคมเก่า เป็น เรื่องที่มีมานานแล้ว ไม่ใช่ เรื่องแปลกใหม่แต่อย่างใด เพียงแต่ว่าประชาชนยังไม่ทราบถึงวิธีการที่จะแสดงความรู้สึกและ ความส่านึกตั้งกล่าวให้ปรากฏออกมาในระดับของสถาบันเท่านั้นเอง สิ่งแปลกใหม่ในครั้งก็คือ เทรียงอีกด้านหนึ่งของปัญหา คือ ความหวังและความมั่นใจ นี้เป็นความรู้สึกร่วมที่สร้างขึ้นใหม่จาก เหตุการณ์ครั้งนี้ นอกจากนั้นวิธีการเปลี่ยนแปลงสังคมของ 14 ตุลาคม ก็แตกต่างออกไปจากการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งอื่นๆ ของไทยในอดีต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทุกครั้งที่เกิดขึ้นนั้น เกิด จากข้างบนลงมาสู่ข้างล่าง แต่ในครั้งนี้เป็น การเปลี่ยนแปลงจากข้างล่างขึ้นสู่ข้างบน ซึ่งส่งผลให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการ เมืองของผู้มีอภิสิทธิ์ในสังคมมาเป็นทางการเมืองของประชาชน^{๑๖}

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ณ จุดา หนึ่งในระบบอุดมการณ์ข้างต้นนี้ได้ส่งผล กระทบไปถึงจุดอื่นๆ ในระบบอุดมการณ์นั้น นอกจากนี้เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ในกลุ่ม บุคคลกลุ่มหนึ่งๆ ก็จะมีผลกระทบไปถึงการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ของกลุ่มอื่นๆ ในสังคมด้วย ดังที่ กนกศักดิ์ แก้วเทพ ได้ตั้งข้อสังเกตถึงการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคน ในสังคมในช่วงนั้นเอาไว้ว่า "แต่ที่จริงแล้วนี่ถือได้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เป็นครั้งแรกที่รัฐบาล ถูกกล่าวโดย "ผู้น้อย" ซึ่งเป็นคนเล็ก ที่ได้รับการดูถูกมาตลอด ขณะที่ "ผู้ใหญ่" ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจ ในสังคมต้องหลบหนีออกจากประเทศ ที่สำคัญก็คือ การกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

^{๑๖} Saneh Chamarik, Thai Politics and the October Revolution,

ในทัศนคติของประชาชนชาวไทยในทุกระดับทุกกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นลูกจ้าง, นายจ้าง, นักเรียน,
ครู ^{๑๔}

การเปลี่ยนแปลงของคุลย์อำนาจทางการเมืองภายหลัง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อันเนื่องมาจากการปะทะกันระหว่างพลังของประชาชนกับอำนาจของกลุ่มผู้ปกครองกลุ่มอื่นาที่ยังหลงเหลืออยู่แตกกระเจิงไปไม่สามารถรวมตัวกันได้ดังมีเสถียรภาพเหมือนแต่ก่อน ถือได้ว่าเป็นช่วงที่อำนาจรัฐและกำลังของกลุ่มชนชั้นปกครองอ่อนแอที่สุด และความอ่อนแอของอำนาจรัฐนี้เอง เป็นเงื่อนไขที่ดีที่สุดสำหรับการก่อตัวของอุดมการณ์เพื่อต่อต้านอำนาจเก่า

กรรมกรซึ่ง เป็นประชาชนคนหนึ่งและได้เห็นแนวทางการต่อสู้ทางการเมืองของ ศูนย์นิสิตฯ ก็เริ่มมีการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้นและได้แสดงออกในรูปการนัดหยุดงานประท้วง นายจ้าง เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม การผลงานทวีมากขึ้นตั้งแต่มีการ เปลี่ยนรัฐบาลในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนถึงสิ้นปี ในช่วงนี้กล่าวได้ว่าเป็นช่วงวิกฤติแรงงานโดยแท้คือมีการผลงานถึง 200 ราย สิ่งที่ควรกล่าวก็คือ แม้จะมีการนัดหยุดงานทุกวันในเดือน ธันวาคม และบางครั้งก็เกี่ยวกับคนงานจำนวนมาก แต่ก็ไม่มีเหตุการณ์รุนแรงทั้งการผลงานก็เป็นไปในระยะสั้น ^{๑๕} และสาเหตุในการเรียกร้องค่อนข้างสูงในช่วงปี 2516 พอสรุปได้ดังต่อไปนี้ ^{๑๖}

ประการแรก แรงงานไทยโดยเฉพาะพวกที่ไม่มีฝีมือและกึ่งฝีมือ ต้องอยู่ภายใต้ การดูแลของนายจ้างตลอดมา ค่าจ้าง ผลประโยชน์ต่างๆ กำหนดโดยนายจ้างแทบทั้งสิ้น ค่าจ้างของคนงานไม่มีข้อบังคับในโรงงานอุตสาหกรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2515 ค่าจ้าง จะเป็นประมาณ 12 บาท แต่โดยที่ค่าครองชีพไม่ได้เพิ่มมากนักคนงานก็พออยู่ได้ ไม่มีปากมีเสียงแต่เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2516 ค่าครองชีพได้เพิ่มอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการปรับราคาน้ำมันเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะการรวมตัวกันของ OPEC ก็เกิดความเดือดร้อนจึงได้มีการเรียกร้องโดย เหตุนี้ขอเรียกร้องส่วนใหญ่จะเป็นการขอให้ปรับปรุงค่าจ้างและค่าครองชีพ

^{๑๔} กนกศักดิ์ แก้วเทพ, เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยขบวนการร่วมสมัย บทวิเคราะห์ สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย (โครงการหนังสือเล่มสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 37.

^{๑๕} นิคม จันทร์วิฑูร, แรงงานไทย : การเดินทางที่ยาวนาน, หน้า 5.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-7.

ประการสำคัญยิ่ง แรงงานไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่เป็นยุคที่คนงานได้แสดงถึงความต้องการที่จะได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริง เป็นยุคที่ผู้นำคนงานแสดงตัวออกมาอย่างเปิดเผย ในการเรียกร้องสิทธิ และโดยเฉพาะในช่วงสุดท้ายบรรดานักวิชาการ นักศึกษาได้เริ่มสนใจและให้ความช่วยเหลือแก่คนงาน กล่าวโดยสรุปการเคลื่อนไหวในช่วงนี้เป็นการเคลื่อนไหวของคนงานโดยตรง มีความประสงค์ที่จะได้ค่าจ้างเพิ่มขึ้นและผลประโยชน์ตามสมควร แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีบุคคลบางกลุ่มที่ปล่อยข่าวกล่าวหาว่าคนงานมีจุดแอมแฝงทางการเมืองที่เป็นภัยต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การปล่อยข่าวและกล่าวหาซึ่งรวมไปถึงเจ้าหน้าที่ด้านแรงงานด้วยโดยโจมตีว่าเป็นตัวยุ เพื่อผลทางการเมือง

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 จอมพลถนอมฯ เข้ามาแทนจอมพลสฤษดิ์ และการปฏิรูปด้านแรงงานโดยการประกาศใช้กฎหมายแรงงานในปี พ.ศ. 2515 (ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103) ซึ่งเป็นครั้งแรกในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาคนงานได้มีหลักประกันในด้านสภาพการทำงาน ค่าจ้าง และมีสิทธิก่อตั้งสมาคมและ เรียกร้องต่อนายจ้าง กฎหมายนี้ช่วยให้ลูกจ้างเกิดความกล้าที่จะแสดงออกซึ่งความไม่พอใจในค่าแรง และใช้สิทธิ เรียกร้อง ทั้งรัฐบาลในช่วงนั้นก็มียุทธศาสตร์ป้องกันและแก้วิกฤต ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดก็คือการเปลี่ยนแปลงในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2516 ก่อให้เกิดบรรยากาศประชาธิปไตย ความรู้สึกอิสระ เสรี เป็นแรงหนุนสำคัญให้คนงานได้เรียกร้องและแสวงหาผลประโยชน์อันควรสมควรได้อย่างเต็มที่

การเคลื่อนไหวในปี พ.ศ. 2516 เป็นผลให้มีการนัดหยุดงานทั้งหมด 489 ราย เป็นจำนวนสูงสุดในรอบ 20 ปี ที่ผ่านมา

สำหรับช่วงปี พ.ศ. 2517-2518 เป็นช่วงที่ประเทศไทยมีรัฐบาลพลเรือนหลังจากที่มีรัฐบาลทหารมาเกือบ 20 ปี บรรยากาศทางการเมืองแจ่มใส ประชาชนมีอิสระ เสรี และตื่นตัวกับบรรยากาศใหม่

คนงานซึ่งได้สัมผัสกับอิสรภาพครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ก็ได้ใช้ประโยชน์ในช่วงบรรยากาศประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ โดยยังมีการเรียกร้องขึ้นค่าแรง การเจรจาให้นายจ้างปรับปรุงผลประโยชน์ตลอดจนการชุมนุมประท้วง แต่แนวทางและวิธีการเรียกร้องมีหลักเกณฑ์มากขึ้นคนงานดำเนินการตามขั้นตอนและการเจรจาได้เป็นไปด้วยดี ทำให้การนัดหยุดงานลดลงมาก กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2517 มีการนัดหยุดงาน 357 ครั้ง และในปี พ.ศ. 2518 เพียง 241 ครั้ง

ลดลงเกือบครึ่งของปี พ.ศ. 2516 ในขณะที่การหยุดงานลดลงและมีเหตุการณ์สำคัญด้านแรงงานหลายด้านหลายประการ

เริ่มตั้งแต่ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2517 ลูกจ้างสถานประกอบการสิ่งทอในจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 50 แห่ง มีคนงานประมาณ 50,000 คน ได้เดินทางเข้ามาชุมนุมที่ท้องสนามหลวงเป็นเวลานาน 5 วัน ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลให้ปรับปรุงสภาพการทำงาน และค่าจ้างโดยเฉพาะให้เพิ่มค่าจ้างขั้นต่ำ ซึ่งขณะนั้นเป็นเงิน 16 บาทขึ้นเป็น 20 บาท และให้เพิ่มเงินชดเชยในกรณีเลิกจ้างให้มากขึ้น

การชุมนุมครั้งนี้มีเค้ามาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ในวันแรงงานแห่งชาติผู้นำคนงานได้แสดงความไม่พอใจต่ออัตราค่าจ้างขั้นต่ำ และการแสดงความหวังใต้อคนงานในกิจการสิ่งทอซึ่งนายจ้างได้ประกาศว่าจะต้องเลิกจ้างคนงานมาก โดยอ้างว่าไม่สามารถขายผลผลิตได้โดยเหตุนี้จึงมีการพูดกันว่านายจ้างมีส่วนสนับสนุนให้ลูกจ้างในกิจการสิ่งทอชุมนุมประท้วง แล้วในที่สุดคนงานก็ได้รับผลตามที่เรียกร้อง คือ รัฐบาลตกลงกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำ เป็น 20 บาทและให้เพิ่มเงินชดเชยขึ้นตามอายุงาน

การชุมนุมของคนงานทอผ้าที่สนามหลวงครั้งนี้นับว่าเป็นการชุมนุมครั้งแรก และเป็นการวางแนวทางใหม่ของคนงานในการเรียกร้อง และประท้วงโดยแทนที่จะมีการเรียกร้องต่อนายจ้างเพื่อปรับปรุงค่าจ้างและผลประโยชน์ กลับมุ่งเรียกร้องโดยตรงไปยังรัฐบาลและเจาะจงในปัญหาหลักหรือนโยบายของรัฐบาล ซึ่งเป็นแนวโน้มของการเคลื่อนไหวในช่วงต่อมา^{๘๗} ในช่วงเดียวกันนี้ก็มีกลุ่มชาวนา ก็มาชุมนุมเรียกร้องต่างๆ

แนวโน้มที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ในกรณีเรียกร้องและประท้วงในช่วงปี พ.ศ. 2517 และ 2518 ก็คือ การที่มีนิสิต นักศึกษามาร่วมด้วย จุดเริ่มต้นของการประสานสามัคคีระหว่างพลังสองกลุ่ม ได้เกิดจากการที่นักศึกษาจากกลุ่มต่างๆ เข้าไปช่วยเหลือให้คำปรึกษาแก่กรรมกรในการต่อสู้กับนายจ้างและแสดงออกโดยการจัดงานเฉลิมฉลองวันกรรมกรขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ 1 พฤษภาคม 2517 โดยนักศึกษาและลูกจ้าง 34 สมาคม^{๘๘}

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

^{๘๘} รุ่งอรุณ ๗ บุรพา, ประวัติการต่อสู้ของกรรมกรไทย, ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติ, ไม่ปรากฏปีและสถานที่พิมพ์, หน้า 29.

ปรากฏการณ์ท่านองนี่เป็นสิ่งปกติธรรมดาที่กรรมกรจำต้องอาศัยความรู้ และความช่วยเหลือจากปัญญาชน กลุ่มความคิดก้าวหน้า (revolutionary intellectuals) ในการจัดตั้งองค์การ และการวางรูปแบบการบริหารงาน เป้าหมายและวิธีการในต่อสู้^{๘๙} ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา กับกรรมกร เห็นได้ชัดเจนกว่ากลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ในการต่อสู้ของกรรมกรแต่ละครั้งมักจะมีนักศึกษาเข้าไปร่วมด้วย ในเวลาต่อมาเมื่อเกิดสหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทยขึ้น โดยนายเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ประธานสหพันธ์ศูนย์กลางนิสิตฯ ลาออกจากศูนย์ไปเป็นประธานสหพันธ์นักศึกษาเสรีฯ สหพันธ์นักศึกษาเสรีก็ได้มีความสัมพันธ์กับกลุ่มกรรมกร กลุ่มก้าวหน้าที่ค่อนข้างจะหัวรุนแรงมากกว่า ศูนย์กลางนิสิตฯ และสหพันธ์นักศึกษาเสรีมีบทบาทต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมให้กับคนยากจนท้าวกรรมมาธิหลายครั้ง นับตั้งแต่การเรียกร้องเรื่องหาบเร่ จนถึงการสไตรค์ของกรรมกรโรงงานต่างๆ สิ่งที่ยืนยันให้เห็นความสัมพันธ์ของนักศึกษากลุ่มนี้กับกลุ่มกรรมกรหัวหน้าคือ เมื่อมีการตั้งศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติขึ้น เมื่อเดือนธันวาคม 2517 นั้นมีนายเสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็นเลขาธิการ นายเทิดภูมิ ใจดี เป็นประธาน และนายประสิทธิ์ ไชโย เป็นรองประธาน

ในช่วงปี พ.ศ. 2517 การเรียกร้องการประท้วงและการนัดหยุดงานหลายราย เกี่ยวข้องกับการเผชิญหน้าระหว่างนายจ้างและคนงาน โดยมีผู้สนับสนุนของแต่ละฝ่าย กล่าวคือนิสิตนักศึกษาร่วมกับคนงาน นักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม นักการเมืองอยู่กับฝ่ายนายจ้าง ดังนี้

การเผชิญหน้ารายแรก ก็คือ กรณีพิพาทของโรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัลซึ่งเกิดขึ้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2517 เป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับกิจการด้านโรงแรมรายแรกที่เกิดเป็นข่าวดังใหญ่ และผู้เกี่ยวข้องเป็นสหภาพแรงงานและเกี่ยวข้องกับการเรียกร้องให้ปลดฝ่ายบริหาร (ผู้จัดการใหญ่และผู้จัดการแผนกแม่บ้าน) มีการกล่าวหากันอย่างรุนแรง ฝ่ายสหภาพประกาศพร้อมจะหยุดงาน ยิ่งทำให้ฝ่ายจัดการและทางธุรกิจวิตกเกรงว่าจะกระทบกระเทือนกิจการท่องเที่ยว หลังจากเจรจากันก็ไม่สามารถตกลงได้ สหภาพได้สั่งให้คนงานหยุดงานและทางกรมแรงงานเข้าไกล่เกลี่ย ในที่สุดตกลงตั้งคณะกรรมการพิจารณา ซึ่งเป็นผลให้คนงานกลับเข้าทำงานหลังจากหยุดงานได้ 10 วัน

^{๘๙} นิคม จันทรวิทุร, แรงงานไทย : การเดินทางที่ยาวนาน, หน้า 9.

ในช่วงเดียวกันก็มีการเรียกร้องในกิจการโรงแรมอื่น แต่ที่เป็นข่าวใหญ่ที่สุดก็คือ ข้อพิพาทของโรงแรมดุสิตธานี เนื่องจากเจ้าของเป็นนักธุรกิจใหญ่ และขณะเดียวกันเป็นสมาชิก สภานิติบัญญัติแห่งชาติด้วย นอกจากนั้นก็ยังมีส่วนงานจากภายนอกร่วมด้วย จึงเป็นเหตุให้มีการ วิพากษ์วิจารณ์กันมากทั้งคนงานก็ได้มีการชุมนุมหลังจากการเจรจากับล้มเหลว โจมตีฝ่ายนายจ้าง อย่างรุนแรง ลูกจ้างได้นัดหยุดงานเป็นเวลาหนึ่งเดือน ระหว่างนั้นนักธุรกิจ นักการเมืองได้เข้ามา สนใจกันมากเป็นพิเศษ ทางรัฐบาลเองได้ออกประกาศแก้ไขกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ ให้อำนาจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสั่งให้ทำข้อพิพาทที่เป็นผลกระทบต่อเศรษฐกิจ เข้าสู่การพิจารณา ของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ซึ่งในที่ที่สุดคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ได้พิจารณาชี้ขาดทำให้ เรื่องสงบลง แต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ฝ่ายจัดการและกลุ่มธุรกิจบางแห่งอย่าง มาก ระหว่างการนัดหยุดงานมีนิสิตนักศึกษาเข้าร่วมชุมนุมอยู่ด้วย สำหรับความเคลื่อนไหวในการ เมืองระดับสูงขึ้นไปเริ่มปรากฏ ลูกจ้าง กรรมการได้ร่วมกับกลุ่มนิสิตนักศึกษา ดังต่อไปนี้

ร่วมกับกลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มผลประโยชน์ฯ คัดค้านนายทุนต่างประเทศที่ เข้ามาลงทุนกอบโกยผลประโยชน์ในประเทศไทย ดังในกรณี บริษัท เติมโก้ อันเป็นบริษัทอเมริกันที่ ได้รับสัมปทานในการทำเหมืองแร่ดีบุกในทะเล เขตทรัพยากรธรณีจังหวัดภูเก็ต พังงา และตะกั่วป่า โดยได้รับโอนสัมปทานจากบริษัท เหมืองแร่บรูพา เศรษฐกิจที่ตั้งขึ้นบังหน้า เพราะผู้ดำเนินการ เหมืองแร่จะต้องเป็นคนไทยตามกฎหมาย ดังนั้นบริษัท เหมืองแร่บรูพา เศรษฐกิจจึงเป็นผู้ขอสัมปทาน ทางการสำรวจและทำเหมืองแร่ในทะเลจากรัฐบาลเมื่อปี พ.ศ. 2506 แล้วโอนสิทธิการทำเหมือง ไร่บริษัท เติมโก้ ทำการขุดแร่ได้ผลประโยชน์ไปนับแสนล้านบาทต่อปี อันเป็นการผิดกฎหมายและ วัตถุประสงค์ในการออกประทานบัตร จึงได้มีการเคลื่อนไหวคัดค้านให้เพิกถอนประทานบัตรของ บริษัท เติมโก้กันขึ้น โดยนิสิตนักศึกษาและประชาชน ซึ่งกลุ่มกรรมการได้ประกาศร่วมด้วย โดยได้ ร่วมกับแนวร่วมคัดค้าน เเผด็จการแห่งชาติในฐานะสมาชิกและแนวร่วมพิทักษ์ทรัพยากรแห่งประเทศไทย ทำหนังสือถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ดำเนินการพิทักษ์ทรัพยากรของชาติในกรณีที่เกี่ยวข้อง กับบริษัท เติมโก้ ^{๙๐} และกลุ่มสมาคมลูกจ้างยังออกแถลงการณ์สดุดีการกระทำของนายสนอง บัณฑิตย ผู้ว่าการประจวบที่ถูกลอบสังหาร พร้อมทั้งยื่นหนังสือคัดค้านกรมตำรวจให้ดำเนินการ คิดความจับกุมผู้ที่อยู่เบื้องหลังมาลงโทษตามกฎหมาย ^{๙๑} การต่อสู้เรียกร้องประสบความสำเร็จโดย

^{๙๐} ประชาธิปไตย, (6 กุมภาพันธ์ 2518)

^{๙๑} ประชาธิปไตย, (12 กุมภาพันธ์ 2518) และ (15 กุมภาพันธ์ 2518)

การร่วมมือกันหลายฝ่าย จนรัฐบาลสั่งถอนประท้วงบัตรรวม 7 แปลงเมื่อ 17 มีนาคม 2518 ^{๙๒}
 การร่วมต่อต้านกรณีเพิ่มไว้ อาจชี้ให้เห็นว่ากลุ่มกรรมกรบางกลุ่มที่เริ่มสนใจค่อนปัญหาทางเศรษฐกิจ
 การเมืองในระดับชาติขึ้นมาบ้างแล้ว จนเป็นเหตุให้ผู้นำกรรมกรเหมืองแร่ที่นำการประท้วงที่
 พังงา ถูกล้อมฆ่าและบรรดากรรมกรที่ต่อต้านมีความเจ็บแค้นถึงกับประกาศจะบุกเผาสถานีตำรวจ
 และบ้านพักผู้บังคับกอง อาเภอตะกั่วทุ่ง ถ้าไม่สามารถจับกุมมือปืนได้ ^{๙๓}

การเรียกร้องให้แก้ไขร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการยกร่าง โดย
 กลุ่มสมาคมลูกจ้างและตัวแทนจากสมาคมลูกจ้างรวม 358 คน ประชุมกันเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม
 2517 เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญมาตรา 43 หมวดที่สาม เรื่อง สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย
 ซึ่งมีข้อความว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือ
 หนุ่คณะอื่นา

การจำกัด เสรีภาพ เช่นว่านี้จะกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง
 กฎหมาย เพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนหรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือ
 ศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดคัดค้านทางเศรษฐกิจ"

ที่ประชุมพิจารณาแล้วแถลงการณ์มีใจความว่า ข้อความความวรรคท้ายของร่าง
 รัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าว เปิดช่องให้ผู้บริหารออกกฎหมายมาควบคุมสิทธิในการรวมกัน เป็น
 สมาคมสหพันธ์ หรือสหภาพได้ง่าย อันจะเป็นการริดรอนสิทธิของประชาชนที่ประชุมจึงลงมติให้
 ผู้แทนฝ่ายลูกจ้างคือ นายสุวิทย์ ระวังวงศ์ ซึ่งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เสนอสภานิติบัญญัติ
 ให้ตัดข้อความวรรคท้ายนี้ออกเสีย หรือไม่ก็ขอให้คงร่างเดิมเอาไว้ ซึ่งมีข้อความว่า "การจัดตั้ง
 วัตถุประสงค์และการดำเนินงานของสมาคมฯ จะต้องไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย" และให้เสนอ
 ต่อประธานสภาแถลงการณ์ของกลุ่มสมาคมลูกจ้างระบุนิวตันท้ายวิงวอนให้สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่ง
 ชาติได้ตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม
 ชาติ ^{๙๔} การเรียกร้องครั้งนี้ถือได้ว่า กลุ่มลูกจ้างพยายามจะปกป้องผลประโยชน์ของตนซึ่งมี
 ส่วนเกี่ยวข้องกับ ประโยชน์ส่วนรวม โดยผ่านตัวแทนของฝ่ายคนที่อยู่ในรัฐสภา

^{๙๒} ประชาธิปไตย, (18 มีนาคม 2518)

^{๙๓} ประชาธิปไตย, (7 กุมภาพันธ์ 2518)

^{๙๔} ประชาธิปไตย, (23 สิงหาคม 2517)

มีการเคลื่อนไหวในเรื่องพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง เมื่อได้มีการอนุญาตให้จัดตั้งพรรคการเมืองได้อีกในคอนเดือนตุลาคม 2517 ได้เกิดมีการตั้งพรรคกรรมกรขึ้น โดยอดีตผู้นำกรรมกร ได้แก่ นายณรงค์ ตั้งเต็มทอง นายอภัย สุวิภาค นายวิระศักดิ์ เพชรสิงห์ นายเรียม อุทัยวรรณ และพรรคพวกอีกประมาณ 20 คน ไปขอจดทะเบียนตั้งพรรคการเมือง ที่กระทรวงมหาดไทยเมื่อ 6 พฤศจิกายน 2517 ^{๑๕} นายวิระศักดิ์ เพชรสิงห์ ได้แถลงว่าพวกตนเคยทาบตาม นายเทิดภูมิ ใจดี ผู้นำกรรมกรที่มีบทบาทเด่นคนหนึ่งมาเป็นหัวหน้าพรรค แต่ก็ยังไม่ได้รับคำตอบ และกล่าวว่าพรรคกรรมกรมีสมาชิกประมาณ 50,000 คน แล้วพรรคมีรายได้เก็บจากสมาชิกคนละ 10 บาท ^{๑๖} อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาไม่ปรากฏว่า นายเทิดภูมิ ใจดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับพรรคกรรมกรแต่ประการใด และพรรคนี้ก็ได้มีบทบาทที่เห็นชัด อีกทั้งยังมิได้รับเลือกตั้งจากประชาชนในเดือนมกราคม 2518 ด้วย นอกจากนี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่ากรรมกรบางส่วนได้พยายามเคลื่อนไหวทางการเมืองถึงขั้นก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้น แต่ก็ไม่ได้มีบทบาทสำคัญในสายตาของพวกกรรมกร จึงไม่ปรากฏแน่ชัดว่ากรรมกรให้การสนับสนุนหรือ เป็นสมาชิกแต่อย่างใด

นักศึกษา และผู้นำกรรมกรได้พยายามสร้างความรู้สึกทางชนชั้นกรรมกรให้เกิดขึ้น พยายามชี้ให้เห็นถึงการกดขี่ขูดรีดแรงงานของบรรดานายทุน และกล่าวหาว่านายทุนในประเทศร่วมมือกับนายทุนต่างชาติสร้างจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจขึ้น การประท้วงและการนัดหยุดงานของลูกจ้างคนงานในแต่ละครั้ง โดยเฉพาะหลัง 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมานั้น จะต้องมีการกล่าวโจมตีต่างชาติว่าเข้ามาแทรกแซงเศรษฐกิจและการเมืองของไทย เช่น โจมตีสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เป็นต้น รวมทั้งการกล่าวหาในทำนองว่ารัฐบาลรักษาผลประโยชน์ หรือ เข้าข้างนายทุนมาก กล่าวที่จะเห็นใจกรรมกรและคนยากจน เรื่องดังกล่าวนี้ พลเอกสายหยุด เกิดผล และ ดร. สมชัย รักรวิจิตร ได้ให้ข้อคิดเห็นว่ามีแนวทางไปตรงกับเป้าหมายของการโฆษณาของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท) จึงเป็นเรื่องที่น่าวิตกว่าแม้การประท้วงจะกระทำไปโดยบริสุทธิ์ใจ แต่ถ้าการเรียกร้องกระทำไปโดยไม่สมเหตุผลและใช้วิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายจนเกิดการขัดแย้ง

^{๑๕} ประชาธิปไตย, (7 พฤศจิกายน 2517)

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

และปะทะกันขึ้น ระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายกับลูกจ้างกรรมกรขึ้นแล้ว ก็จะกลายเป็นผลดีแก่ฝ่ายตรงข้ามที่จ้องรอโอกาสความวุ่นวายปั่นป่วนภายในอยู่แล้วที่จะ เข้าแทรกแซง *7

จากข้อเท็จจริงข้างต้นจะเห็นว่ารูปแบบแนวทางการดำเนินการเรียกร้อง การประท้วงของคณงานในช่วงปี 2517 เปลี่ยนจากรูปแบบแนวทางของปี พ.ศ. 2516 หลายประการด้วยกัน *8

ประการแรก การเรียกร้อง การเจรจา การโกล่เกลี่ย ยึดเยื้อใช้เวลานาน การหยุดงานก็ยาวกว่าปี 2516 การหยุดงานส่วนใหญ่ใช้เวลากว่า 3 วัน เทียบกับการหยุดงานปี พ.ศ. 2516 ใช้เวลาไม่ถึงหนึ่งวัน

ประการที่สอง การเรียกร้อง การเจรจา และการประท้วง คณงานได้รวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น มีลูกจ้างจากหน่วยงานอื่นมาร่วม บรรยายภาศในการเรียกร้องและการประท้วง มีความรุนแรง สภาพการเจรจาดังเครียดขาดความปรองดอง อะลุ่มอะล่วยอย่างปี 2516 นอกจากนี้ลูกจ้างใช้วิธีการที่ไม่เหมาะสม ก่อการขัดขวางมิให้ฝ่ายจัดการออกจากโรงงานในระหว่างเจรจา การห้ามมิให้ชนของออกจากโรงงาน

ประการที่สาม การเรียกร้อง การเจรจา ทำเป็นแบบแผนมีการเตรียมอย่างรัดกุม เมื่อเจรจาไม่ได้ผลก็ใช้วิธีชุมนุมประท้วงและโจมตี และเมื่อยังไม่ได้ผลก็นำคณงานมาชุมนุมที่สนามหลวงและทำเนียบรัฐบาล

ประการที่สี่ คณงานและผู้นำคณงานรัฐวิสาหกิจเริ่มแสดงบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้การสนับสนุนระหว่างเรียกร้อง

ประการที่ห้า การเรียกร้องมุ่งตรงไปยังรัฐบาลและขอให้แก้ปัญหาดัก เช่น การกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ เพิ่มเงินชดเชย

ประการที่หก มีนิสิตนักศึกษาเข้าร่วมในการเคลื่อนไหว ซึ่งนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ประสงค์จะช่วยคณงานโดยเฉพาะในด้านกฎหมาย แต่บางครั้งการเข้ามาช่วยของนักศึกษาก็ทำให้เกิดปัญหายุ่งยาก นายจ้างไม่ยอมเจรจาด้วย โดยนายจ้างมองว่าเป็นเรื่องการเมือง

*7 พลเอกสาวยหยุด เกิดผล และ ดร.สมชัย ริกวิจิตร, อนาคตของไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2518), หน้า 180.

*8 นิคม จันทร์วิฑูร, แรงงานไทย : การเดินทางที่ยาวนาน, หน้า 12-13.

ประการสุดท้าย โดยที่คนงานได้นำนิสิตนักศึกษาเข้ามาร่วมด้วยและในระยะหลังเริ่มเล่น เกมแรงขึ้น ทำให้นายจ้างเริ่มไม่พอใจและตอบโต้โดยการไม่ยอมเจรจาจนกว่าลูกจ้างจะปฏิบัติตามขั้นตอน เมื่อมีการเจรจาคั่งรองก็ประวิงเวลาในการตกลงต่อมาก็ได้มีการตอบโต้อย่างรุนแรงมากขึ้น เช่น กล่าวหาว่าคนงานมีเจตนาทางการเมือง และมุ่งร้ายต่อบ้านเมือง ความรู้สึกรุนแรงดังกล่าวยังมีผลส่งไปยังเจ้าหน้าที่ทางราชการ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่กรมแรงงาน ซึ่งถูกนายจ้างโจมตีเป็นอย่างมากว่าเข้าข้างคนงานและประสงค์ที่จะก่อให้เกิดความวุ่นวายทางการเมือง การกล่าวหาของนายจ้างเรื่องลูกจ้างไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนก็นับว่ามีมูลอยู่ไม่น้อย เพราะในชว่งปี พ.ศ. 2517 ลูกจ้างหยุดงานก่อนผ่านขั้นตอนอยู่มาก อย่างไรก็ตามก็คิดช่วงที่มีความรุนแรงเป็นช่วงที่ใกล้การเลือกตั้ง ทางรัฐบาลจำเป็นต้องหาทางปรองดองเพื่อมิให้เกิดเหตุร้ายจนทำให้ต้องเลื่อนการเลือกตั้ง

7. สมัยหลังพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 - ปัจจุบัน

องค์กรลูกจ้างในปัจจุบันเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ซึ่งพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้มีความเป็นมาดังนี้ ๑๑

พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ได้ถูกตราขึ้นในรัฐบาลสมัยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ให้ไว้ ณ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัตินี้ได้เรียกชื่อตนเองในมาตรา 1 ว่า "พระราชบัญญัตินี้ เรียกว่า พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518"

วันที่พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ใช้บังคับตามมาตรา 2 บัญญัติว่า "พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป"

พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2518 จึงมีผลใช้บังคับในวันที่ 28 มีนาคม 2518

๑๑ ประคนธ์ พันธุ์วิชาติกุล, คำอธิบายพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ฉบับพิศดาร เล่มที่ 1, หน้า 3.

โดยพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 มาตรา 3 บัญญัติว่า

"ให้ยกเลิกข้อ 4 และข้อ 11 แห่งประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 ลงวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2515"

กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ที่บัญญัติในประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ข้อ 4 และข้อ 11 จึงถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 มาตรา 3 นี้ได้ยกเลิกเฉพาะข้อ 4 และข้อ 11 เท่านั้น ไม่ได้ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ทั้งฉบับ ข้ออื่น ๆ ของประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 ที่ไม่เข้ากฎหมายแรงงานสัมพันธ์ยังคงมีผลใช้บังคับต่อไป

ผลของการยกเลิก ข้อ 4 และข้อ 11 ทำให้อำนาจในการกำหนดการแรงงานสัมพันธ์ ในกรณีต่างๆ ของกระทรวงมหาดไทยหมดไป แต่มีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 แทน ซึ่งมีผลแตกต่างกันคือ เดิมกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจกำหนดการแรงงานสัมพันธ์ได้ เท่ากับมีอำนาจออกกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ได้เองตามความจำเป็นและเหมาะสม แต่เมื่อประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 แล้ว กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจเฉพาะที่ระบุ ไว้ในพระราชบัญญัตินี้เท่านั้น นอกจากนี้แล้วกระทรวงมหาดไทยไม่มีอำนาจกำหนดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้นอกจากโดยรัฐสภา

สำหรับ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 นั้นสืบเนื่องจากการที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 ลงวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2515 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานสัมพันธ์ ยังมีวิธีการไม่เหมาะสมแก่สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน สมควรที่จะมีกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ขึ้นแทน เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยื่นข้อเรียกร้อง และการระงับข้อพิพาทแรงงานให้เหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ให้นายจ้างจัดตั้งสมาคมนายจ้างและลูกจ้างจัดตั้งสหภาพแรงงาน เพื่อแสวงหาและคุ้มครองประโยชน์เกี่ยวกับการจ้างการจัดสวัสดิการ และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ตลอดจนให้ลูกจ้างจัดตั้งคณะกรรมการลูกจ้างเป็นองค์การในการหารือ ในกิจการต่างๆ กับนายจ้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และหาทางปรองดองให้การทำงานร่วมกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างให้มีผลดียิ่งขึ้น

ประกอบกับจากแรงผลักดันแห่งเจตนารมณ์ที่ต้องการจะได้สิทธิ เสรีภาพทางด้านการเมืองที่แท้จริงของประชาชนชาวไทยทำให้รัฐบาลไทยในยุคหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ไม่สามารถที่จะปฏิเสธทำให้สิทธิ เสรีภาพในการจัดตั้งองค์กรคุ้มครองผลประโยชน์แก่กรรมกรผู้ใช้แรงงานไทยได้

ตอนต้นปี พ.ศ. 2517 บรรดาตัวแทนของคนงานไทยหลายคน อาทิ เช่น นายผัน วงษ์ดี จากสมาคมลูกจ้างแรงงานเหล็กและโลหะแห่งประเทศไทย นายไพศาล ตรีชัยนันท์ จากสมาคมลูกจ้างคนงานการไฟฟ้านครหลวง ก็ได้มีโอกาสเข้าไปร่วมพิจารณาร่างกฎหมายแรงงานฉบับใหม่ที่น่าเสนอโดยกรมแรงงานขึ้นก่อนแรกก่อนที่จะเสนอต่อไปให้ คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณา¹⁰⁰

ในวันที่มีการพิจารณาพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 กรมการลูกจ้างเป็นจำนวนมากได้พากันยกขบวนไปคัดค้านการคงไว้ในบางหมวดบางมาตราที่กรมกร เห็นว่าจะ เป็นอันตรายต่อระบบสหภาพแรงงาน อาทิ เช่น หมวดที่ 5 ว่าด้วยฐานะกรมการ ลูกจ้าง แต่สภา ก็หาได้สนใจไม่ คงผ่าน พรบ. ฉบับนี้ออกมาตามที่ทางรัฐบาลเสนอทั้งฉบับ แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็บับ ว่าชนชั้นปกครองของไทยใจกว้างมากพอสมควร¹⁰¹

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลูกจ้าง คือ การเปลี่ยนแปลงชื่อสมาคมเป็น "สหภาพแรงงาน" และสหภาพแรงงานสามารถรวมกลุ่มเป็นสหพันธ์แรงงาน และสภาองค์กรลูกจ้างได้ กล่าวคือ¹⁰²

สหภาพแรงงาน สหภาพแรงงานเป็นองค์กรลูกจ้างในระดับแรก กล่าวคือ เป็นการรวมตัวกันของลูกจ้างตั้งแต่สิบคนขึ้นไปก่อตั้งสหภาพแรงงานขึ้น ตั้งรายละเอียดปรากฏในหมวด 7 มาตรา 86-111 แห่งพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518¹⁰³ โดยสหภาพแรงงาน อาจจัดตั้งขึ้นได้ 2 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นสหภาพแรงงานที่มีสมาชิกเป็นลูกจ้างของนายจ้างคน เดียวกัน สหภาพแรงงานที่จัดตั้งขึ้นแล้วในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นสหภาพแรงงานลักษณะนี้ อีก

¹⁰⁰ อารมย์ พงศ์พจน์, กรรมกร, หน้า 77.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 79.

¹⁰² กองวิชาการและวางแผน กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย, สถิติองค์การ นายจ้าง/ลูกจ้าง เอกสาร รง.3/2523 มีนาคม 2523, หน้า 1-2.

¹⁰³ จำเนียร จวงตระกูล, "การแรงงานสัมพันธ์ : บทบาทขององค์การลูกจ้างในประเทศไทย", ศาลแรงงาน ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, หน้า 19.

ลักษณะหนึ่ง เป็นสหภาพแรงงานที่มีสมาชิกเป็นลูกจ้าง ซึ่งทำงานในกิจการประเภทเดียวกัน (อาจมี นายจ้างหลายคน) ¹⁰⁴

สหพันธ์แรงงาน คือ องค์การลูกจ้างที่ประกอบด้วยสหภาพแรงงานตั้งแต่ 2 แห่ง ขึ้นไปที่มีสมาชิกเป็นลูกจ้างของนายจ้างคนเดียวกัน หรือ เป็นลูกจ้างซึ่งทำงานในกิจการประเภทเดียวกันร่วมกันจัดตั้งขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสหภาพแรงงานและคุ้มครองผลประโยชน์ของสหภาพแรงงานและลูกจ้าง บทบาทของสหพันธ์แรงงานจึงมิใช่การเรียกร้องและเจรจาต่อรองกับนายจ้างโดยตรง แต่เป็นการสนับสนุนการเจรจาต่อรองขององค์การสมาชิกรวมทั้งจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของสหภาพแรงงาน

โครงสร้างของสหพันธ์แรงงานนั้นมีลักษณะคล้ายกับสหภาพแรงงาน โดยที่ประชุมใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนของสหภาพแรงงานที่เป็นสมาชิกล้วนส่วนที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ เลือกตั้งคณะกรรมการบริหารขึ้น คณะกรรมการสหพันธ์จะมีการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ เพื่อแบ่งหน้าที่ในการบริหารงาน

สภาองค์การลูกจ้าง เป็นองค์การลูกจ้างที่จัดตั้งขึ้นโดยสหภาพแรงงานหรือสหพันธ์แรงงานจำนวนไม่น้อยกว่า 15 แห่ง โดยไม่จำกัดประเภทกิจการ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาและการแรงงานสัมพันธ์

การดำเนินงานของสภาองค์การลูกจ้างเป็นอำนาจของคณะกรรมการซึ่งได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของผู้แทนสมาชิก เช่นเดียวกับสหพันธ์แรงงาน คณะกรรมการจะมีการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ โดยที่สภาองค์การลูกจ้างเป็นองค์การลูกจ้างในระดับชาติเป็นที่รวมของสหภาพแรงงานและสหพันธ์แรงงานเข้าด้วยกัน จึงมีบทบาทในการเสนอความเห็นและนโยบายต่อรัฐบาลมากกว่าสหภาพ และสหพันธ์ฯ โดยถ้าพิจารณาจากความวัตถุประสงค์แล้วสภาองค์การลูกจ้างจะทำหน้าที่เป็นแกนกลางที่จะประสานงานระหว่างสหภาพแรงงานกับสหพันธ์แรงงาน การประสานงานหมายถึง ตั้งแต่การประสานงานด้านนโยบาย ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยการตัดสินใจของสหภาพแรงงาน และสหพันธ์แรงงานที่เป็นสมาชิก ตลอดจนกระทั่งการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง

¹⁰⁴ วิชัย โดสุวรรณวจินดา, "โครงสร้างและหน้าที่ขององค์การนายจ้างและลูกจ้าง" เอกสารในการสัมมนาเรื่อง โครงสร้างและหน้าที่ขององค์การนายจ้างและลูกจ้าง เสนอที่ห้องประชุมวิทยาลัยเทคนิคสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร 10 มิถุนายน 2530 (อัครสาเนา)

สภาองค์การลูกจ้างจะ เป็นที่ให้ความรู้วิชาการ ให้ข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ การจัดอบรม การวิจัย การเสนอแนะและติดตามดูแลทางด้านกฎหมายแรงงาน และกฎหมายอื่น ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสภาพการจ้างของลูกจ้างทั้งหมด ทั้งทางตรงและทางอ้อม ¹⁰⁵ รวมถึงการส่งเสริมการแรงงานสัมพันธ์ในบรรดาสภาพแรงงานและสหพันธ์แรงงานที่เป็นสมาชิกโดยปกติ สภาองค์การลูกจ้างไม่มีหน้าที่ในการเรียกร้องและเจรจาต่อรอง แต่สภาองค์การลูกจ้างจะมีหน้าที่หลัก ดังนี้ ¹⁰⁶

1. ให้คำแนะนำและส่งเสริมแก่ลูกจ้างในการจัดตั้งองค์การลูกจ้างในระดับสภาพแรงงาน และสหพันธ์แรงงาน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของขบวนการแรงงาน
2. ให้คำแนะนำในการบริหารงานและการแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการบริหารงานของสภาพแรงงานและสหพันธ์แรงงานที่เป็นสมาชิก
3. สร้างความสามัคคีระหว่างสภาพแรงงาน และสหพันธ์แรงงานต่างๆ ที่เป็นสมาชิก ตลอดจนการรักษาคู่ครองผลประโยชน์ร่วมกันของมวลสมาชิก
4. ประสานนโยบายของสภาพแรงงานและสหพันธ์ที่เป็นสมาชิก
5. จัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้นำขบวนการแรงงาน
6. จัดทนายความ เพื่อช่วยเหลือการดำเนินคดีของลูกจ้างในศาลแรงงานและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหากฎหมายแรงงาน รวมทั้งคุ้มครองสิทธิลูกจ้างตามกฎหมาย
7. จัดกิจกรรมด้านประชาสัมพันธ์ ออกข่าวสาร เพื่อแสดงนโยบาย และจุดยืนของสภาองค์การลูกจ้าง
8. เสนอชื่อผู้แทน เพื่อเข้ารับการศึกษาแต่งตั้งของกระทรวงมหาดไทย เป็นกรรมการฝ่ายลูกจ้างในคณะกรรมการค่าจ้าง คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ คณะกรรมการส่งเสริมการแรงงานสัมพันธ์ คณะกรรมการกองทุนเงินทดแทน รวมทั้งส่งผู้แทนเข้ารับการศึกษาเลือกตั้งจากสภาพแรงงานต่างๆ เป็นผู้พิพากษาสมทบ และคณะกรรมการสภาที่ปรึกษา เพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ
9. ร่วมมือกับสภาองค์การนายจ้าง และรัฐบาลในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาแรงงาน

¹⁰⁵ บิคม จันทรวีฑูร, "บทบาทของสภาองค์การลูกจ้างในการพัฒนาประเทศ," แรงงานสัมพันธ์ 20 (ม.ค. - ก.พ. 2521) : 17-18.

¹⁰⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

10. เป็นผู้แทนลูกจ้างเข้าร่วมประชุมขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นสมาชิก และส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม หรือรับการอบรมสัมมนาตามที่ได้รับเชิญ

หลังจากที่ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2518 และต่อมามีการเลือกตั้งสภาผู้แทนฯ และรัฐบาล มรว.ศีกฤทธิ์ ปราโมช ได้เข้ารับตำแหน่งในเดือน พฤษภาคม รัฐบาลใหม่ได้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับปัญหาแรงงานสัมพันธ์ 10 ข้อ ในแถลงการณ์ฉบับนี้ได้กล่าวถึงเรื่องคนงานจะเกิดขึ้นคอนของขบวนการแรงงานสัมพันธ์ และประกาศเจตนาที่จะดูแลให้มีการปฏิบัติตามขึ้นคอนของขบวนการแรงงานสัมพันธ์

อย่างไรก็ดี ในช่วงปีแรกของปี พ.ศ. 2519 ยังมีข้อพิพาทแรงงานรายใหญ่เกิดขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด เช่น ข้อพิพาทของบริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด องค์การแบคเคอร์ โรงงานยาสูบ บริษัทล็คกี้เทกซ์ บริษัทลิเวอรับราเคอร์ บริษัทเหมืองแร่ดีบุกซาร์เบอร์ชูลูกเกิด

ข้อพิพาทเหล่านี้ดำเนินการโดยสหภาพ และมีผู้นำคนงานเข้ามาช่วย เหลือแม้จะไม่มีขบวนการประท้วง แต่การเจรจายืดเยื้อ การใกล้เกลี้ยค้ำเนินไปด้วยความลำบาก แต่ละฝ่ายมักยืนหยัดในข้อเรียกร้องคนงาน จึงทำให้การเจรจา ใกล้เกลี้ยชั้เวลานานเป็นพิเศษ มีรายหนึ่ง (บริษัทล็คกี้เทกซ์) มีการปะทะระหว่างคนงานกับตำรวจ หัวหน้าคนงานถูกทำร้าย

ในขณะเดียวกันก็มีข้อพิพาทที่โรงงานกระสอบสระบุรี ซึ่งมีปัญหาคาราคาซังมาตั้งแต่ปีก่อน มีการกักขังฝ่ายจัดการ (ชาวญี่ปุ่น) ในที่สุดเรื่องเข้าสู่คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ แต่คนงานก็หยุดงานคือ ทางราชการจึงได้จับกุมดำเนินคดีกับผู้แทนคนงานฐานสั่งให้หยุดงานในระหว่างที่ข้อพิพาทยังไม่สิ้นสุด กล่าวได้ว่านับเป็นคดีแรกตั้งแต่ใช้พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ในที่สุดศาลลงโทษจำคุกผู้แทนคนงานทั้งหมด

ในด้านคนงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งในเวลานั้น (2519) ได้มีการก่อตั้งสหภาพขึ้นทุกแห่ง โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวด้านแรงงาน เริ่มเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการด้านแรงงานให้สมบูรณ์ขึ้น และในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้ผู้ใช้แรงงานและประชาชนในเรื่องเศรษฐกิจ ในช่วงเดือน มกราคม พ.ศ. 2519 หลังจากที่รัฐบาล มรว.ศีกฤทธิ์ ได้ประกาศประกันราคาข้าวเปลือก และกำลังพิจารณาเพิ่มราคาข้าวสาร ผู้นำกลุ่มรัฐวิสาหกิจได้คัดค้านและจัดให้มีการชุมนุมที่ลานพระรูป มีคนงานจากสถานประกอบการทั่วไปในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงมาร่วมเกือบ 30,000 คน แสดงมติคัดค้านการขึ้นราคาข้าวสาร เป็นผลให้รัฐบาลได้จัดให้มี

การประชุมร่วมกับผู้ว่าจ้างและยอมให้มีการพิจารณาปัญหาใหม่ โดยมีผู้แทนคนงาน เข้าพิสูจน์ราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสาลีก่อนที่จะกำหนดราคาข้าวสาลีใหม่

ข้อตกลงครั้งนี้ถือว่าเป็นผลสำเร็จของคนงาน เป็นครั้งแรกที่คนงานได้ เข้ามีส่วนในการพิจารณาปัญหาสำคัญทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็ทำให้อัตราการต่อรองระหว่างคนงานกับรัฐบาลดีขึ้น 107

เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ โดยผลของการเลือกตั้งครั้งที่สอง โดยมีรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์เข้ามารับตำแหน่ง รัฐบาลประชาธิปัตย์ได้กำหนดนโยบายแรงงานไว้บนนโยบายที่แถลงต่อสภาฯ เน้นที่จะเข้าสู่ผลประโยชน์คนงานและจัดตั้งทบวงแรงงานขึ้น ทำให้ตั้งกล่าวหาให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนงานกับรัฐบาลดีขึ้น

ในระหว่างที่ทางรัฐบาลกำลังเร่งรัดที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง และทั้งสองฝ่ายเริ่มเข้าใจในบทบาทและความรับผิดชอบ ก็มีเหตุการณ์ด้านการเมืองเกิดขึ้นคือ มีการปฏิรูปยกเลิกระบอบประชาธิปไตย ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ภายใต้การนำของพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่

เช่นเดียวกับการปฏิวัติรัฐประหารในอดีต คณะปฏิวัติก็ได้หยิบยกปัญหาแรงงานขึ้นพิจารณาทันที คณะปฏิรูปบางท่านและเจ้าหน้าที่อื่นผู้ใหญ่ของกระทรวงมหาดไทยท่านหนึ่งประสงค์จะยกเลิกกฎหมายแรงงาน และการก่อตั้งสหภาพแรงงาน แต่ทางราชการ (กรมแรงงาน) ซึ่งได้คาดเจตนาหมายดังกล่าวไว้จึงทำบันทึกชี้แจงแสดงเหตุผลถึงความจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายแรงงานและสหภาพแรงงาน คณะปฏิรูปจึงยังคงไว้ซึ่งกฎหมายทางด้านแรงงานอยู่ แต่ได้เปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ 2518 ในบางส่วนที่เกี่ยวกับทางด้านลูกจ้าง คือ กำหนดจำนวนสหภาพแรงงานและสหพันธ์แรงงานไม่น้อยกว่า 15 แห่ง จึงจัดตั้งเป็นสภาองค์การลูกจ้างได้ ต้องมีข้อบังคับและจดทะเบียนจึงจะถือว่าเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายและดำเนินการเพื่อการศึกษาและการแรงงานสัมพันธ์ได้ แต่เดิมไม่ได้กำหนดจำนวนไว้ ต่อมาได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการแก่งแย่งกันเป็นใหญ่และการดำเนินการบางกลุ่มมีลักษณะ เป็นการ เมืองมากกว่าจะดำเนินการตาม วัตถุประสงค์ของกฎหมาย คือ เพื่อส่งเสริมการศึกษาและการแรงงานสัมพันธ์ 108 ทั้งนี้ตามคำสั่งคณะปฏิรูปการ

107 บิคม จันทรวิทุร, แรงงานไทย : การเดินทางที่ยาวนาน, หน้า 15.

108 เกษมสันต์ วิลาวรรณ, พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ 2518 พร้อมคำอธิบาย
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2521) หน้า 129.

ปกครองแผ่นดินฉบับที่ 56 ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2519 นอกจากนี้กระทรวงมหาดไทยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ออกประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 8 ตุลาคม 2519 "เรื่องให้ข้อยกเว้นแรงงานเข้าสู่การชื้อขาด และห้ามมิให้นายจ้างปิดงาน หรือ ลูกจ้างนัดหยุดงานในระหว่างประกาศกฎอัยการศึก" 109

แม้กฎหมายแรงงานยังมีอยู่ แต่ในช่วงปฏิรูปา (6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 - 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520) การเคลื่อนไหวต่างๆ ของคนงานต้องหยุดลง การเรียกร้องต่างๆ มีน้อย เหตุการณ์ด้านแรงงานกลับคืนสู่ภาวะปกติหลังจากพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้ให้การส่งเสริมทางด้านแรงงานมากขึ้น เช่น การสนับสนุนให้ลูกจ้าง (ผู้นำ) ได้ เป็นสมาชิกสมาพันธ์ระดับชาติ ซึ่งเป็นโอกาสที่จะให้ใช้สิทธิในการปกป้อง และรักษาผลประโยชน์ของฝ่ายลูกจ้างตามวิถีทางประชาธิปไตย

ในช่วงหลังๆ ของปี พ.ศ. 2523 จนถึงปัจจุบันเป็นต้นมา การเคลื่อนไหวของแรงงานไทยก็ยังไม่หลุดพ้นจากรูปแบบเดิม และที่สำคัญมีผู้นำคนงานได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองมากขึ้น แน่่อนการเคลื่อนไหวแรงงานในช่วงที่ผ่านมาได้รับบทเรียนทั้งด้านบวกและลบ

ซึ่งปรากฏว่านับแต่พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน (31 ธันวาคม 2530) มีจำนวนองค์การลูกจ้างที่จดทะเบียนไว้กับกรมแรงงานและยังคงสภาพการ เป็นองค์การลูกจ้างอยู่มีทั้งสิ้น 533 องค์การ 110 เป็นองค์การในรูปสหภาพแรงงาน 514 แห่ง ในรูปสหพันธ์แรงงาน 15 แห่ง และในรูปของสภาองค์การลูกจ้าง 4 แห่ง

ศูนย์วิทยุทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

109 จานงค์ สมประสงค์, การแรงงานสัมพันธ์ : หลักและวิธีปฏิบัติ, หน้า 98.

110 ที่มาฝ่ายสถิติแรงงาน กองวิชาการและวางแผน กรมแรงงาน

สถิติองค์การลูกจ้าง

ปี	สหภาพแรงงาน	สหพันธ์แรงงาน	สภาองค์การลูกจ้าง
2519	184	1	-
2520	164	1	-
2521	174	1	2
2522	206	2	3
2523	255	8	3
2524	334	8	3
2525	377	10	3
2526	414	14	4
2527	430	16	4
2528	436	16	4
2529	469	15	4
2530	514	15	4

ที่มา : กองแรงงานสัมพันธ์ กรมแรงงาน

สหภาพแรงงานจำนวน 514 แห่งนี้มีสมาชิกทั้งสิ้น 272,608 คน จากจำนวนลูกจ้างในสถานประกอบการที่มีสหภาพทั้งหมด 472,400 คนคิดเป็นร้อยละ 57.7 ในจำนวนนี้เป็นสหภาพแรงงานในกิจการรัฐวิสาหกิจ 116 แห่ง มีจำนวนสมาชิก 166,636 คน จากจำนวนลูกจ้างในรัฐวิสาหกิจที่มีสหภาพแรงงานทั้งหมด 253,858 คน คิดเป็นร้อยละ 65.6 และเป็นสหภาพแรงงานในกิจการเอกชน 398 แห่ง มีสมาชิกจำนวน 105,972 คน จากจำนวนลูกจ้างในสถานประกอบการ

กล่าวโดยสรุป องค์การของลูกจ้างในอดีตปรากฏในรูปแบบหรือภายใต้ชื่อที่เรียกต่าง ๆ กันไป เช่น สมาคมกรรมกร สหบาลกรรมกร สมาคมลูกจ้าง หรือสหภาพแรงงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการรวมตัวกันในรูปของสหภาพแรงงานนั้นยังถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย แต่การก่อตั้งเป็นสมาคมมีมานานแล้ว ศาสตราจารย์ ดร. เมธี คูยจินดา กล่าวว่า สมาคมคนงานรูดราง ซึ่งก่อตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 2440 เป็นสมาคมลูกจ้างที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยและต่อมาได้จดทะเบียนเป็นสมาคมอย่างเป็นทางการตามคำร้องของทางราชการ เมื่อปี พ.ศ. 2455 ศาสตราจารย์ นิคม จันทรวิทุร อธิบายว่า สมาคมกรรมกรกลาง ก่อตั้งเป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี 2442 นอกจากนั้นก็ยังมีสมาคมช่าง เรียงพิมพ์ สมาคมสามล้อ สมาคมกรรมกรขนส่ง สมาคมกรรมกรขนส่ง ขีวสาร สมาคมกรรมกรรถไฟ สมาคมโครจักร สมาคมกรรมกรจีน สมาคมเหล่านี้ทำหน้าที่ในด้านสวัสดิการแก่สมาชิก และช่วยกันในการมีข้อพิพาทกับนายจ้าง

การก่อตั้งเป็นรูปสหภาพแรงงาน มีการต่อรองกับนายจ้าง เพิ่มจะดำเนินการเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในระยะนั้นมีสมาคมสำคัญ สองสามสมาคม คือ สมาคมสหอาชีพ กรรมกรไทย สมาคมกรรมกรไทย หลังจากการปฏิวัติปี พ.ศ. 2491 รัฐบาลได้ยุบสมาคมสหอาชีพ กรรมกรไทย เนื่องจากสมาคมนี้มีพฤติการณ์ที่ไม่เหมาะสมและเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ ต่อมาก็มีการก่อตั้งสมาคม เสรีแรงงานแห่งประเทศไทยขึ้น ซึ่งทำหน้าที่ เป็นคู่แข่งชั้นของ สมาคมกรรมกรไทย

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงาน 2499 ซึ่งให้สิทธิคนงานก่อตั้งเป็นสหภาพแรงงาน มีคนงานจดทะเบียนก่อตั้งสหภาพแรงงานขึ้นใน เขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด รวม 154 สมาคม สหภาพแรงงานที่ดั่งขึ้นเหล่านี้เป็นการรวมตัวของลูกจ้างในกิจการแต่ละแห่ง มีลักษณะเป็นสหภาพแรงงานทั่วไปซึ่งรับลูกจ้างทุกประเภท เข้าเป็นสมาชิก เช่น สมาคมคนงานบริษัท แสตนคาร์ด แวกคัม ออย มีสมาชิกเป็นคนงานทุกระดับ และทุกชั้นในบริษัท แสตนคาร์ด แวกคัม ออย สหภาพเหล่านี้ได้รวมกันก่อตั้งขึ้นเป็นสหพันธ์ และมีสหพันธ์ที่สำคัญ 2 สหพันธ์ คือ สหพันธ์กรรมกรไทย และสหพันธ์ เสรีแรงงานแห่งประเทศไทย

ในระหว่างการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงาน คือ ตั้งแต่เดือนมกราคม 2500 จนถึง ตุลาคม 2501 แม้จะมีการจัดตั้งสหภาพแรงงานกันมาก แต่การดำเนินงานยังไม่ได้ก้าวไปไกล สมาชิกซึ่งให้ความสนใจในตอนก่อตั้งไม่ได้ให้ความร่วมมือในการเสียค่าบำรุงและการประชุม เจ้าหน้าที่และกรรมการ ตลอดจนประธานของสหภาพเป็นบุคคลภายนอกซึ่งทำงานเพื่อ

พรรคการเมืองในขณะนั้น โดยเฉพาะสหพันธ์ทั้งสองมุ่งทำหน้าทีเพื่อหัวหน้าพรรคการเมืองในขณะนั้น และต่างพยายามหาเสียงจากคนงาน

สภาพแรงงานและสหพันธ์แรงงานในระยะก่อตั้งได้ถือโอกาสเรียกร้องขึ้น ค่าแรงงานเป็นการใหญ่ และเมื่อนายจ้างไม่ยอมก็ได้มีการนัดหยุดงานกันทั่วไป ในระยะนั้นมี การนัดหยุดงานใหญ่ๆ ถึง 10 ครั้ง การปฏิบัติของสภาพแรงงานและสหพันธ์แรงงานดังกล่าวทำให้เกิดความไม่พอใจเงินหมู่ประชาชนและรัฐบาล และเห็นว่าสภาพแรงงานและสหพันธ์แรงงานเป็นองค์การการเมืองและเป็นอุปสรรคต่อการค้าและอุตสาหกรรม

เมื่อมีการปฏิบัติเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งในเดือนตุลาคม 2501 คณะปฏิวัติได้ยกเลิกพระราชบัญญัติแรงงานและห้ามการก่อตั้งสภาพแรงงาน โดยออกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 19 ลงวันที่ 32 ตุลาคม 2501 มาใช้แทน เป็นผลให้การรวมตัวของลูกจ้างโดยเปิดเผยต้องสิ้นสุดลง และทำให้การริเริ่มที่จะรวมตัวกันต้องล้มเหลว ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2501 เป็นต้นมา ลูกจ้างก็ไม่สามารถก่อตั้งเป็นสมาคมโดยเปิดเผยได้ แต่แน่นอนการที่จะกล่าวว่าลูกจ้างในประเทศไทยมิได้รวมตัวกันเลยย่อมจะไม่ถูกต้อง เพราะในระหว่างเวลาดังกล่าวนี้แม้ก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ลูกจ้างก็สามารถรวมกันประท้วงนายจ้างและหยุดงานได้หลายครั้ง บางครั้งมีลูกจ้างเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก

เมื่อปี พ.ศ. 2508 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดวิธีพิจารณาพระราชบัญญัติพาทแรงงาน พ.ศ. 2508 อันเป็นการกำหนดบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับปัญหาทางด้านแรงงานสัมพันธ์ที่ดูถูกเล็กไปโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 19 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2501 ขึ้นมาเพื่อคลี่คลายปัญหา กฎหมายนี้ให้สิทธิลูกจ้างต่อรองกับนายจ้างได้ นับว่าได้ให้โอกาสลูกจ้างรวมตัวกันขึ้นเพื่อเรียกร้องค่าจ้างและผลประโยชน์ต่างๆ อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายฉบับนี้จะให้สิทธิลูกจ้างแต่ตั้งตัวแทนเป็นผู้เจรจา แต่ลูกจ้างก็ไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่เพราะขาดองค์การถาวร จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาที่พระราชบัญญัตินี้ มีการปฏิบัติตามกฎหมายนี้น้อยมาก ส่วนใหญ่จะมีการตั้งตัวแทนต่อรองก็เมื่อมีการนัดหยุดงานแล้ว และตัวแทนซึ่งได้รับมอบหน้าที่ก็ไม่มีอำนาจเต็มที่กว่าที่จะมีการตกลงต้องมีการหารือกับลูกจ้างและเปลี่ยนตัวแทนอยู่บ่อยๆ

อย่างไรก็ดี แม้จะไม่มี การก่อตั้งสมาคมลูกจ้างหรือสภาพแรงงานตามแบบต่างประเทศในประเศนี้ แต่การรวมตัวของลูกจ้างก็ยังมิในกิจการใหญ่ๆ เช่น คนงานขนข้าวสาร และเป็นการรวมตัวเพื่อช่วยซึ่งกันและกันในงานเจ็บป่วยหรือมีข้อพิพาท

นอกจากนั้น ในบางบริษัทมีการก่อตั้งคณะกรรมการร่วมหารือและคณะกรรมการประจำโรงงานขึ้น ซึ่งทำหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานประจำวัน แต่ก็ทำกันในวงจำกัด เฉพาะบริษัทใหญ่ๆ และเกี่ยวกับงานในหน้าที่เท่านั้น

เมื่อปี พ.ศ. 2515 คณะปฏิวัติได้ออกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ลงวันที่ 16 มีนาคม 2515 ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 19 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2501 และพระราชบัญญัติกำหนดวิธีระงับข้อพิพาทแรงงาน พ.ศ. 2508 ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 นี้ กำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองแรงงานและการแรงงานสัมพันธ์ใหม่ ทำให้ลูกจ้างมีสิทธิในการรวมตัวกันมากขึ้น

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2518 จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 กำหนดหลักเกณฑ์ทางด้านแรงงานสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง การรวมตัวกันของทางฝ่ายลูกจ้างเริ่มคึกคักขึ้นอีกครั้งหนึ่ง สามารถจัดตั้งสหภาพแรงงาน สหพันธ์แรงงาน ได้อย่างเต็มรูปแบบจนกระทั่งปัจจุบันนี้เอกชน ที่มีสหภาพแรงงานทั้งหมด 218,942 คน คิดเป็นร้อยละ 48.4

ในส่วนของสภาองค์การลูกจ้าง 4 สภานั้น มีสมาชิกรวม 204,315 คน ¹¹¹ คือ

1. สภาองค์การลูกจ้าง สภาแรงงานแห่งประเทศไทย จดทะเบียนเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2521 ปัจจุบันมีนายทอง โพธิ์อาน เป็นประธาน

2. สภาองค์การลูกจ้างแรงงานเสรีแห่งชาติ จดทะเบียนเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2521 ปัจจุบันมีนายอนุศักดิ์ บุญยะประณีต เป็นประธาน

3. สภาองค์การลูกจ้างแรงงานแห่งประเทศไทย จดทะเบียนเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2522 มีนายอัฒ ศรีอาจ เป็นประธาน

4. สภาองค์การลูกจ้างสหพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย จดทะเบียนเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2522 ปัจจุบันมีนายวิวัฒน์ เข็มมบัวรุ่ง เป็นประธาน

ในขณะที่มีข่าวออกมาในทำนองว่าได้มีสหภาพแรงงานฯ ที่ 5 ที่ชื่อว่า สภาองค์การลูกจ้าง สภาแรงงานอุตสาหกรรม ¹¹² พร้อมกับข่าวที่จะมีการรวมตัวของ 3 สภา คือ สภาองค์การลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทย สภาองค์การลูกจ้างสหพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทยและสภาองค์การลูกจ้างแรงงานเสรีแห่งชาติ

¹¹¹ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 35 (11 มิถุนายน 2532) : 16.

¹¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

องค์การลูกจ้างในปัจจุบันนี้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ซึ่งมีผลบังคับใช้ 28 มีนาคม 2518 เป็นต้นมาภายใต้กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ฉบับนี้ องค์การทางฝ่ายลูกจ้างสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็เป็นที่หวังว่าจะสามารถดำเนินการต่อเนื่องไปได้โดยตลอด ซึ่งจะทำให้ระบบการแรงงานสัมพันธ์ของประเทศไทยเป็นระบบที่ยอมรับกันทุกฝ่ายมากขึ้น เพราะการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยไม่ได้มีการสะดุดหยุดลงนั้น จะทำให้ทุกฝ่ายมีประสบการณ์และมีความคุ้นเคยจนยอมรับได้ว่าเป็นความจริงแห่งชีวิตอย่างหนึ่ง (Fact of Life)

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย